

แบบจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ส่วนที่ ๑ ลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๑. ชื่อรายการ โนราโรงครุ

ชื่อเรียกในท้องถิ่น โนราลงครุ โนราโรงครุใหญ่ โนราโรงครุเล็ก

๒. ลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (เลือกได้มากกว่า ๑ ช่อง)

- วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา
- ศิลปะการแสดง
- แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และงานเทศกาล
- ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล
- งานช่างฝีมือดั้งเดิม
- การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

๓. พื้นที่ปฏิบัติ

๑. ชุมชนโนราบ้านท่าแค (โนราโรงครุใหญ่วัดท่าแค และโนราโรงครุในหมู่บ้าน) ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

๒. ชุมชนโนราในอำเภอต่างๆ ในจังหวัดพัทลุง

๔. สารสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยสังเขป

โนรานอกจากจะมีบทบาทหน้าที่ด้านความบันเทิงแล้ว ยังมีบทบาทหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมที่มีส่วนสำคัญต่อการดำรงอยู่ และมีวิถีผูกพันอย่างลึกซึ้งกับวิถีชีวิตและสังคมชาวภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัดพัทลุง และพื้นที่ในชุมชนบริเวณรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คือ “ประเพณีโนราโรงครุ” ที่โนราแสดงเพื่อประกอบพิธีกรรมเชิญครูหรือบรรพบุรุษโนรามายังโรงพิธี เพื่อรับการเช่นไหว้ครูหรือตายายโนรา อันเป็นการแสดงความกตัญญูตทเวทิตาคคุณต่อครูและบรรพบุรุษโนราของตน เพื่อทำพิธีแก้บนหรือ “แก้เหมรย” และทำพิธีอื่นๆ เช่น เหยียบเสนา ตัดจุก ตัดผมผิซอ ผูกผ้าปล่อย เป็นต้น เพื่อทำพิธีครอบเทริด หรือ “พิธีผูกผ้าใหญ่” หรือ “พิธีแต่งพอก” แก่โนรารุ่นใหม่ ด้วยเหตุที่ต้องทำการเชื้อเชิญครูมาเข้าทรงหรือมา “ลง”ยังโรงพิธี จึงเรียกพิธีกรรมนี้อีกชื่อหนึ่งว่า “โนราลงครุ” ซึ่งชาวบ้านที่มีบรรพบุรุษรุ่นใดรุ่นหนึ่งเป็นโนราจะต้องนับถือครูหมอตายายโนรา และสืบทอดการทำพิธีโนราโรงครุ และยังเป็นกุศโลบายหรือวิธีการของชาวใต้ในการนับญาติ และการรวมกลุ่มทั้งมีส่วนในการแก้ปัญหาต่างๆ ทั้งของปัจเจกบุคคลและสังคมส่วนรวมที่เป็นปัญหาพื้นฐานทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศ ปากท้อง ความขัดแย้ง การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ และรวมถึงการอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ ความลึกลับและอำนาจเหนือธรรมชาติ ปัญหาโรคร้ายไข้เจ็บ การติดต่อสื่อสาร การแสดงออก และการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น โนราโรงครุจึงมีความหมายต่อชีวิตทั้งระดับชุมชน กลุ่มคน และปัจเจกชน จึงเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๕. ประวัติความเป็นมา

โนราโรงครุจะมีแต่เมื่อใดนั้นไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด สันนิษฐานกันว่าคงมีมาพร้อมกับเกิดโนราของภาคใต้ เช่น เกี่ยวกับการไหว้ครูของศิลปะการละเล่น และการแสดงอื่นๆ จากตำนานโนราที่เล่าโดยโนราวัดจันทร์เรือง (นายวัดจันทร์เรือง) ตำบลพังยาง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ได้เล่าถึงการรำโนราโรงครุครั้งแรกว่าเป็นการรำของอจิตกุมาร ซึ่งเป็นบุตรของนางนวลทองสำลี และได้เดินทางกลับถึงเมืองปิญาในวันพุธตอนบ่ายโมง เพื่อเฝ้าพระเจ้าตา คือ พระยาสายฟ้าพาด อจิตกุมารได้ทำพิธีอัญเชิญพระที่เลี้ยง เชิญพระยาหงส์ทอง พระยาหงส์เหมราช ที่เคยหลบหนีไปกลับบ้านเมือง โดยทำพิธีโรงครุตั้งเครื่องสิบสอง เชิญครูเก่าแก่ให้มาดูการรำถวาย มากินเครื่องบูชา และเชิญพระที่เลี้ยงคนอื่นๆ กลับมาด้วย อจิตกุมารรำถวายครูเป็นเวลา ๓ วัน ๓ คืน ถึงวันศุกร์จึงเชิญครูทั้งหมดให้กลับไป พระยาสายฟ้าพาดได้ประทานเครื่องทรงของกษัตริย์ให้และเปลี่ยนชื่อ

นางนวลทองสำลีเป็น “ศรีมาลา” เปลี่ยนชื่ออจิตกุมารเป็น “เทพสิงห” การรำโรงครูของอจิตกุมารหรือเทพสิงห ในครั้งนั้นจึงเป็นที่มาของการรำโนราโรงครูในปัจจุบัน ส่วนตำนานท้องถิ่นในเขตจังหวัดพัทลุงกล่าวถึงที่มาของการรำโนราโรงครูว่า เมื่อนางนวลทองสำลีถูกเนรเทศโดยการลอยแพ และแพไปติดอยู่ที่เกาะกะซัง (เชื่อกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของเกาะใหญ่ในทะเลสาบสงขลา อำเภอกระแสดินธุ์ จังหวัดสงขลา) นางนวลทองสำลีได้ไปอาศัยอยู่กับตายายที่เทพดาเนรมิตให้มาช่วยเหลือนาง คือ ตายพรหมณ์ ยายจันทร์ (บางตำนานเรียกว่า ตายายพรหมณ์จันทร์) ส่วนนางนวลทองสำลีก็ได้ช่วยตายายด้วยการปั่นฝ้าย ทอผ้า เป็นการตอบแทนบุญคุณ ครั้นพระยาสาายฟ้า พาดทรงนำทหารไปรับนางนวลทองสำลีกลับบ้านเมือง นางจึงได้รำโนราเพื่อถวายเทวดาและบูชาตายายทั้งสอง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่ตวยายที่ให้การช่วยเหลือนาง การรำโนราถวายเทวดาและบูชาตายายของนางนวลทองสำลีในครั้งนั้น ถือว่าเป็นการรำโนราโรงครูครั้งแรกของการรำโนราและปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

กล่าวเฉพาะประวัติความเป็นมาของโนราโรงครูใหญ่วัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาและการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล เพราะโนราโรงครูใหญ่วัดท่าแค เป็นศูนย์รวมของประเพณีและพิธีกรรมโนราโรงครูของชาวจังหวัดพัทลุง และจังหวัดใกล้เคียงในภาคใต้ คำว่า “ท่าแค” นอกเหนือหมายถึงตำบลและชื่อบ้านท่าแคแล้ว ยังหมายถึง “วัดท่าแค” อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุงด้วย วัดท่าแคเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมโนราโรงครูใหญ่ของชาวบ้านตำบลท่าแคและบริเวณใกล้เคียง มีประวัติและตำนานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับโนราและครูต้นของโนราโดยเฉพาะ “ขุนศรีศรธา” หรือ “ขุนศรีศรธา” มีสถานที่ที่เป็นอนุสรณ์และเกี่ยวข้องกับขุนศรีศรธาอยู่หลายอย่างคือ “โคกขุนธา” ที่เชื่อว่าเป็นสถานที่ที่ขุนศรีศรธาใช้เป็นที่พักพิงให้รำโนรา “ที่ขุนทา” หรือ “หลักขุนทา” เชื่อกันว่าเป็นที่ฝังกระดูกของขุนศรีศรธา “เขื่อนขุนทา” เชื่อกันว่าเป็นที่พำนักของครูโนรา วัดท่าแคจึงมีพิธีกรรมโนราโรงครูใหญ่โดยการนำของโนราแปลก ชนะบาล (โนราแปลกคำ) และคณะมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๘ ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๑๔ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร ทรงสร้างรูปปั้นขุนศรีศรธาและพรานบุญ และสร้างศาลาตรงบริเวณเขื่อนขุนทา นำรูปปั้นไปประดิษฐานไว้เป็นอนุสรณ์หรืออนุสาวรีย์ของขุนศรีศรธา คณะโนราและชาวบ้านในตำบลท่าแคโดยการนำของโนราแปลก ชนะบาล และคณะก็ได้ร่วมกันประกอบพิธีกรรมโนราโรงครูสืบเนื่องกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๔ โดยมีคณะโนรา ผู้มีเชื้อสายโนรา ลูกหลานตายายโนรา และชาวบ้านทั้งในตำบลท่าแคและตำบลอื่นๆตลอดถึงชาวบ้านในจังหวัดต่างๆของภาคใต้และภาคอื่นๆ มาร่วมพิธีกันเป็นจำนวนมาก กลายเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โนราแปลก ชนะบาล โนราสมพงษ์ ชนะบาล และโนราเกรียงเดช ขำณรงค์ (คณะโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงส์) ในฐานะโนราใหญ่ และผู้นำในการประกอบพิธีกรรมมาจนถึงปัจจุบัน ในขณะเดียวกันในชุมชนท่าแคและบริเวณใกล้เคียงก็ยังคงมีการจัดโนราโรงครูทั้งโนราโรงครูเล็ก และโนราโรงครูใหญ่ตามบ้านของโนราผู้มีเชื้อสายโนรา และลูกหลานตายายโนรา ตามวาระและโอกาสที่เหมาะสมและยังได้มาร่วมในพิธีกรรมโนราโรงครูใหญ่วัดท่าแคด้วย ตัวอย่างเช่น โนราโรงครูบ้านนายผล ขำณรงค์ นายผิน ขำณรงค์ นายเดชา คำเกลี้ยง นายวัน เกลี้ยงเกื้อ นายไพรวัลย์ พรหมนวล นางสุวรรณดี มากมณี นางเพียร เพชรย้อย เป็นต้น

๖. ลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยละเอียดครอบคลุมสาระต่อไปนี้

ศิลปะการแสดง ประกอบด้วย ลักษณะการแสดง ประเภท ขนบ ความเชื่อ ลำดับขั้นตอน การแสดงรูปแบบการจัดการแสดง โน้ตเพลง บทเพลง บทละคร อุปกรณ์ และกระบวนการ

๑. ลักษณะการแสดง ประเภทและรูปแบบของโนราโรงครู

โนราโรงครูแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ โนราโรงครูใหญ่และโนราโรงครูเล็ก โนราโรงครูใหญ่หมายถึง โนราโรงครูเต็มรูป ปกติการรำโนราโรงครูใหญ่ทำกัน ๓ วันจึงจบพิธี เริ่มตั้งแต่วันพุธไปสิ้นสุดในวันศุกร์ และจะต้องทำกันเป็นประจำ เช่น ทุกปี ทุกสัปดาห์ ทุกห้าปี แล้วแต่จะกำหนด การรำเช่นนี้จำเป็นต้องใช้เวลา

เตรียมการนาน ใช้ทุนค่อนข้างสูง ตั้งแต่การปลูกสร้างโรง การติดต่อคณะโนรา การเตรียมเครื่องเช่นไห้ว และการเตรียมอาหารเพื่อจัดเลี้ยงแขกที่มาร่วมงานเป็นต้น ส่วนโนราโรงครูเล็ก หมายถึง การรำโรงครูอย่างย่อใช้เวลารำเพียง ๑ คืนกับ ๑ วันเท่านั้น ปกติจะเข้าโรงครูในตอนเย็นของวันพุธไปสิ้นสุดในวันพฤหัสบดี การรำโนราโรงครูเล็กมีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกับการรำโนราโรงครูใหญ่ แต่ไม่อาจทำพิธีให้ใหญ่โตเท่ากับการรำโนราโรงครูใหญ่ได้ เพราะมีปัญหาเรื่องเวลา ความไม่พร้อมในด้านอื่นๆ ดังนั้นเมื่อถึงวาระที่ต้องทำการบูชาครูหมอนโนราหรือตายายโนราตามที่ได้ตกลงไว้ เช่น ถึงวาระสามปี ห้าปี จึงได้ทำพิธีอย่างย่อเสียก่อนสักครั้งหนึ่งเพื่อมิให้เสียสัญญาต่อครูหมอนโนราหรือตายายโนรา การทำพิธีอย่างย่อเช่นนี้เรียกว่า “การรำโนราโรงครูเล็ก” หรือ “การรำครู” หรือ “โรงแก่นรำครู” ซึ่งหมายถึงค่าประกันการรำครูจึงมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อยืนยันว่าตนเองเป็นเชื้อสายโนราและยังไม่ล้มเคาพนับถือครูหมอนโนรา โดยทั่วไปการรำครูเพื่อไม่ให้ตัวเองถูกลงโทษจากครูหมอนโนราหรือตายายโนรา แม้ว่าผู้ทำพิธีนี้จะไม่รำโนราแล้วก็ตาม แต่หากเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากโนราก็ถือว่า ยังมีครูอยู่ จำเป็นต้องมาร่วมพิธีนี้เพื่อเป็นการบูชาครูหรือรำครู อนึ่งการรำโนราโรงครูเล็กหรือการรำครูเป็นพิธีกรรมอย่างย่อ ถือกันว่ามีความหลังหรือศักดิ์สิทธิ์น้อยกว่าการรำโนราโรงครูใหญ่ ดังนั้นการแก่นและการครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่ จึงไม่นิยมทำในโรงครูเล็กแต่จะทำในโรงครูใหญ่

๒. องค์ประกอบในการรำโนราโรงครู

โนราโรงครูใหญ่และโนราโรงครูเล็ก มีองค์ประกอบในการรำโรงครูที่สำคัญๆ คือ

๒.๑ โนราใหญ่ คือหัวหน้าคณะหรือนายโรงโนรา ซึ่งจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในโนราโรงครู บางแห่งจะเรียกโนราใหญ่ว่า “ครูหมอนโนรา” หรือ “ราชครู”

๒.๒ คณะโนรา มีประมาณ ๑๕ - ๒๐ คน อาจจะเป็นคณะโนราใหญ่เองหรือเป็นโนราจากหลายคณะมารวมกันเพื่อประกอบพิธีกรรมและให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมด้วย

๒.๓) คนทรง หรือร่างทรงครูหมอนโนรา ซึ่งอาจจะเป็นร่างทรงประจำครูหมอนโนราองค์นั้นๆ หรืออาจเป็นผู้มีเชื้อสายโนรา ลูกหลานตายายโนราที่ครูหมอนโนราจะเข้าทรง

๒.๔ ระยะเวลาและวันทำพิธี มักนิยมทำกันในฤดูแล้ง ในแถบจังหวัดตรัง มักทำให้ราวเดือนยี่ถึงเดือนสามแถบจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา มักทำในเดือนหกถึงเดือนเก้า โดยไม่จำกัดวันขึ้นวันแรม และเริ่มทำพิธีเข้าโรงครูวันแรกในวันพุธไปสิ้นสุดในวันศุกร์

๒.๕ โรงพิธีหรือโรงครู มีลักษณะคล้ายโรงโนรารุ่นเก่า คือ สร้างโรงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง ๙ คอก ยาว ๑๑ คอก มี ๖ เสา ไม่ยกพื้น โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน เสาตอนหน้าและหลัง มีตอนละ ๓ เสา ส่วนตอนกลางมี ๒ เสา ไม่มีเสากลาง หน้าโรงหันไปทางทิศเหนือหรือใต้เรียกว่า “ลอยหัว” (ลอยตะวัน) ไม่หันหน้าไปทางทิศตะวันออกหรือทิศตะวันตก เพราะเป็นการ “ขวางหัว” (ขวางตะวัน) ตามความเชื่อของโนราว่าเป็นอัมมกมล หลังคาทำเป็นรูปหน้าจั่ว มุงด้วยจาก ตรงกลางจั่วครอบด้วยกระแจะ ถ้าไม่มีกระแจะก็ใช้ใบเตยมาแทนได้ การที่ต้องครอบกระแจะบนหลังคาจั่วนี้ว่า เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงเมื่อครั้งนางนวลทองสำลีถูกลอยแพไปในทะเลก็ได้อาศัยแจะเป็นเครื่องมุงแพ เพื่อกันแดดมาโดยตลอด ชาวบ้านบางแห่งยังเชื่อว่าโรงพิธีจะมีผีโกละแจะที่เรียกว่า “นางโกละแจะหกเสา” ทำหน้าที่รักษาเสาโรงโนราและ “นางโกละแจะสองตอน” ทำหน้าที่รักษากระแจะที่มุงหลังคาโรงโนราทั้งด้านซ้ายขวา การมีกระแจะมุงหลังคา จึงเป็นสัญลักษณ์และเป็นไปตามความเชื่อในเรื่องผีนางโกละแจะด้วย ด้านหลังของโรงพิธีทำเป็นเพิงพักของคณะโนรา ด้านขวาหรือด้านซ้ายของโรงคาดเป็นร้านสูงระดับสายตาจากเสาโรงออกไปรับกับไม้ชายคาที่ยื่นลงมาเพื่อเป็นที่วางเครื่องบูชา เรียกว่า “ศาล” หรือ “ฟาโล” พื้นโรงปูด้วยสาตคล้า (เสื่อสานด้วยคล้า) แล้วปูทับด้วยเสื่อกระจูด วางหมอนปูผ้าขาวทับ เรียกว่า “สาตหมอน” บนหมอนวางไม้แตรและไม้กระดาน หรือเชิงเทียนติดเทียนเรียกว่า “เทียนครู” หรือ “เทียนกาศครู” โรงพิธีอาจจะตกแต่งด้วยผ้า กระดาษสี ธงราย และสิ่งของอื่นๆ อีกก็ได้

๒.๖ อุปกรณ์ในการประกอบพิธี ที่สำคัญได้แก่ผ้าเพดานบนศาลหรือพาลิ ผ้าเพดานใหญ่ในโรงพิธี ที่วางเทริด เสื้อหมอน เครื่องเขียนพิธี หม้อน้ำมนตร์ ไม้หวาย มีดหมอ บายศรีปากชาม บายศรีใหญ่หรือบายศรีห้องโรง ดอกไม้ธูปเทียน หอกแทงจระเข้ หยวกล้วยทำรูปจระเข้ ใบชิงหรือกระแซง ชั้นลงหิน หน้าพรานชายหญิง เทริด ย่าม ธนู เชือกคล้องหงส์ เครื่องแต่งตัวโนรา กล้วยาคา กล้วยาครุน ใบเฉียงพริ้ว ใบหมากผู้ เงินเหรียญ รวงข้าว มีดโกน หินลับมีด พระขรรค์ หนังสือ หนังสือ สำหรับที่วางหม้อน้ำมนตร์อาจจะทำด้วยไม้ไผ่สานเป็นตระกร้าทรงสูงเรียกว่า “ตรอม”

๒.๗ เครื่องบูชาประกอบพิธี จะจัดเครื่องบูชาครุเป็น ๒ ส่วน คือ เครื่องบูชาถวายครุบนศาลหรือพาลิ กับเครื่องบูชาครุที่ห้องโรง (ที่พื้นกลางโรง) เครื่องบูชาบนศาลหรือพาลิประกอบด้วย หมาก ๙ คำ เทียน ๙ เล่ม เครื่องเขียน ๑ สำหรับ กล้วย ๓ หวี อ้อย ๓ ท่อน ขนมนิพนธ์วันสารทเดือนสิบหรือวันชิงเปรต ได้แก่ พอง ลา ขนมน้ำ ขนมน้ำเย็น ๓ สำหรับ ข้าวสารพร้อมหมากพลู เทียน จัดลงในภาชนะที่สานด้วยกระจูดหรือใบเตยขนาดเล็กเรียกว่า “สอบนั่ง” หรือ “สอปราด” ๓ สำหรับ มะพร้าว ๓ ลูก เครื่องคาวหวานหรือที่ ๑๒ จำนวน ๑๒ สำหรับ หรือ ๑๒ ชนิด เสื้อ ๑ ผืน หมอน ๑ ใบ ผ้าขาว ๑ ผืน ผ้านุ่งห่มชาย ๑ ชุด บายศรีปากชาม ๑ ปาก หน้าพรานชายหญิงที่เรียกว่า “อีทาสี” อย่างละหน้าเป็นอย่างน้อย เทริดตามจำนวนปีที่กำหนดว่าให้ทำพิธีครั้งหนึ่ง เช่น ถ้าทำพิธี ๗ ปี ต่อครั้งก็ใช้เทริด ๗ ยอด ถ้าหาเทริดได้ไม่ครบก็ใช้ใบเตยทำเป็นรูปเทริดแทนได้ที่เพดานศาลหรือพาลิผูกผ้าคาดเพดาน ใส่หมากพลู ๑ คำ ดอกไม้ ๓ ดอก เทียน ๑ เล่ม และข้าวตอก ๓ เม็ด บนศาลหรือพาลิได้คาดเพดาน ภูผ้าขาวบนหมอนวางหัวพราน หัวทาสี ปักเทียนไว้ที่หน้าพราน มีไม้แตรวางหน้า เทียน วางเครื่องเขียน หม้อน้ำมนตร์ เทริด บายศรี และเครื่องสังเวทที่เป็นของแห้งใส่สำหรับวางไว้ตลอด ๓ วัน ส่วนอาหารคาวหวาน และที่ ๑๒ ต้องเปลี่ยนทุกวันทุกสำหรับปักเทียนเอาไว้ นอกจากนี้ยังมี “ราด” คือ เงินกานลมี ๓ บาทหรือ ๑๒ บาท ส่วนเครื่องบูชาที่ห้องโรงประกอบด้วยธูปเทียน ๙ ชุด ตัดไม้เป็นแพวางบนหมอนซึ่งวางไว้กลางโรงและบายศรีห้องโรง ๑ สำหรับ

๒.๘ เครื่องดนตรีและลูกคู่ คือ ทับ ๑ คู่ กลอง ๑ ใบ ปี่นอก ๑ เล้า โหม่ง ๑ คู่ ฉิ่ง ๑ คู่ ที่ขาดไม่ได้สำหรับโรงครุคือ แตรหรือไม้แตร

๒.๙ บทประกอบทำรำและบทร้อง มีแตกต่างออกไปบ้างตามชนิดของโรงครุ บทประกอบทำรำหมายถึง บทร้องกลอนของโนราที่มีทำรำประกอบและใช้ในพิธีกรรมโนราโรงครุ เช่น บทครูสอน บทประณม บทพलयามตามโคลง บทฝนตกข้างเหนือ เป็นต้น ส่วนบทร้องหมายถึงบทร้องกลอนของโนราที่ไม่มีทำรำประกอบ เช่น บทกาศครู บทชุมนุมครู บทบูชาครุหมอ บทส่งครู เป็นต้น

๒.๑๐ ผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมโนราโรงครุ นอกจากโนราใหญ่และคณะโนราแล้วก็มีเจ้าภาพ ผู้มาแค้น ครอบเทริด เขี้ยบบเสน และชาวบ้านโดยทั่วไป เป็นต้น

๓. ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับโนราโรงครุ

๓.๑ ความเชื่อเรื่องครุหมอโนรา

ความเชื่อเรื่องครุหมอโนรา ครุหมอโนรา คือ บูรพาจารย์หรือครูดั้งโนรา และบรรพบุรุษโนราที่ล่วงลับไปแล้ว บางแห่งเรียกครุหมอโนราว่า “ตายายโนรา” หรือ “ครุหมอตายาย” ครุหมอโนรามีหลายองค์ตั้งปรากฏในตำนานโนรา บทกาศครูและบทร้องกลอนโนรา เช่น ตาหลวงคง จอมเฒ่าหน้าทอง แม่ศรีมาลา พระเทพสิงห เป็นต้น แต่มีครุหมอโนราที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบุคคลสำคัญที่เรียกว่า “พระราชาครู” นั้นมี ๑๒ องค์ แบ่งเป็นฝ่ายชาย ๖ องค์ ฝ่ายหญิง ๖ องค์ ได้แก่ พระเทพสิงห ขุนศรีศรัทธา พระม่วงทอง หม่อมรอง พระยาสายฟ้าพาด พราญบุญ แม่ศรีมาลา แม่ฉนวนทองสำลี แม่แขนอ่อนฝ่ายขวา แม่แขนอ่อนฝ่ายซ้าย แม่ศรีดอกไม้ แม่คิ้วเหิน คณะโนราและชาวบ้านทั่วไปต่างมีความเชื่อว่าการบูชาครุหมอโนราเหล่านี้ยังมีความผูกพันกับลูกหลานที่มีเชื้อสายโนรา หากลูกหลานเพิกเฉยไม่เคารพบูชาไม่เช่นไหว ครุหมอโนราอาจจะให้โทษหรือลงโทษด้วยวิธีต่างๆ เช่น ปวดหัว ปวดท้อง ปวดเมื่อยตามร่างกาย หรือเกิดอาการบวมตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย หรือ

เจ็บป่วยกระเสาะกระแสะ มีอาการผอมแห้งแรงน้อย รับประทานอาหารไม่ได้ เรียกอาการเช่นนี้ว่า “ครุหมอย่าง” หรือ “ตายาย่าง” หากอาการต่างๆ ที่กล่าวแล้วเกิดขึ้นกับลูกหลานตายายโนราหรือผู้ที่ไม่ทราบว่าเป็นตนเองมีเชื้อสายโนราหรือไม่ ก็ต้องไปหาหมอทางไสยศาสตร์คนทรงครุหมอโนราหรือครุโนรา มาตรวจหาสาเหตุว่าเกิดจากอะไร หากทราบว่ามาจากการกระทำของครุหมอโนราก็ต้องมีการบน การเซ่นไหว้ ทำพิธีตั้งหิ้งบูชาโดยครุโนราหรือโนราใหญ่หรือคนทรงครุหมอโนรา แล้วกล่าวคำสัญญาหรือทำทานบนที่ชาวบ้านภาคใต้เรียกว่า “เหมรย” ไว้กับครุหมอโนรา เมื่อหายป่วยหรือปลอดภัยแล้ว ก็จะแก้บนด้วยการเซ่นไหว้ยอมรับนับถือครุหมอโนราหรืออาจจะจัดโนราโรงครุเพื่อรำถวายและแก้บนต่อไป นอกจากนี้จะให้โทษแก่ลูกหลานที่ไม่เคารพนับถือแล้ว หากครุหมอโนราต้องการให้ลูกหลานคนใดเป็นผู้สืบทอดการรำโนราหรือเป็นร่างทรงก็อาจจะสำแดงให้เห็นหรือบันดาลให้มีอาการต่างๆเช่นเดียวกัน จนกว่าลูกหลานคนนั้นจะรู้สาเหตุและยอมรับการเป็นโนราหรือร่างทรง อาการเจ็บป่วยก็จะหายเป็นปกติ ส่วนลูกหลานตายายโนราที่ไม่ได้เป็นโนราโดยตรงแต่มีความเชื่อและเคารพนับถือครุหมอโนรา ก็อาจจะมารำโนราถวายครุหมอโนราปีละครั้งในพิธีกรรมโนราโรงครุ หรืออาจจะมาเซ่นไหว้ด้วยขนมเดือนสิบ เช่นเดียวกับประเพณีวันสารทหรือชิงเปรตของภาคใต้ในวันรำโนราโรงครุ เชื่อว่าจะเป็นที่สิงสถิตและไม่เคยถูกครุหมอโนราลงโทษ นอกจากนี้คณะโนราและลูกหลานตายายโนรายังเชื่อว่าหากลูกหลานให้การเคารพนับถือครุหมอโนราไม่ลบหลู่ดูหมิ่นมีการเซ่นไหว้อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง หรือจัดโนราโรงครุรำถวายก็จะส่งผลให้ชีวิต และครอบครัวเจริญรุ่งเรืองจะขอพรหรือขอความช่วยเหลือจากครุหมอโนราในเรื่องใดก็จะสมความปรารถนา ซึ่งผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า ความเชื่อในเรื่องครุหมอโนรามีส่วนสำคัญที่ทำให้มีการสืบทอดการรำโนราอย่างไม่ขาดสาย และโนรายังคงมีบทบาทหน้าที่และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งด้านความเชื่อและพิธีกรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

๓.๒ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ไสยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ มนต์คาถา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือสิ่งลึกลับที่มีอำนาจเหนือมนุษย์และโซกลาง โดยทั่วไปแล้วหมายถึงความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เป็นต้นว่า ผีसाงเทวดา นางไม้ ฯลฯ ความเชื่อทางไสยศาสตร์เกิดขึ้นระยะแรกๆ เมื่อมนุษย์พยายามค้นหาคำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ไม่สามารถหาคำตอบจากความรู้เดิมที่มีอยู่เกี่ยวกับธรรมชาติได้ ความเชื่อทางไสยศาสตร์จึงเป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ การติดต่อกับผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติทำได้โดยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เป็นต้นว่า การใช้เวทมนตร์คาถา โดยผู้ประกอบพิธีกรรม คือ แม่มด หมอผี คนทรงหรือจ้ำแล้วแต่กรณี คติความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ เพื่อให้นำมาซึ่งความโชคดี ความสำเร็จ ความสุข และความปลอดภัย และเพื่อทำลายหรือขจัดปัดเป่า สิ่งอัปมงคลและภัยพิบัติทั้งปวง กล่าวสำหรับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับโนรา ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับโซกลาง ความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา โดยเฉพาะการรำโนราโรงครุผู้ที่เป็นโนราใหญ่หรือหัวหน้าคณะจะต้องมีเวทมนตร์คาถาเพื่อป้องกันเสนียดจัญไร ป้องกันวิญญาณร้ายที่จะเข้ามาในพิธีโนราโรงครุ ป้องกันคุณไสยที่จะได้รับจากบุคคลอื่น การประกอบพิธีกรรมบางอย่างในโนราโรงครุจะต้องใช้เวทมนตร์คาถาประกอบ เช่น การเบิกโรง การผูกขี้ผึ้งเยียว (หมายถึง กาคควบคุมตนเองไม่ให้ปวดปัสสาวะหรืออุจจาระในขณะที่รำหรือประกอบพิธีกรรมด้วยการว่าหรือท่องคาถากำกับ) การแต่งตัว การสวมเทริด การแหงเข้(จรเข้) การเหยียบเสน การตัดผมผีขอ การรำถีบหัวควาย การชักเสียงให้ไพเราะ (หมายถึงการทำให้เสียงตนเองดังและมีความไพเราะติดใจคนฟังด้วยการว่าหรือท่องคาถากำกับ) เป็นต้น ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความขลังของโนราโรงครุ เช่น เชื่อในเรื่องเทพเจ้าและวิญญาณศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ เช่น พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม เป็นต้น เชื่อในวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ เช่น ทวดเกาะยอ ทวดวังเนียง ทวดแม่นางเรียม เป็นต้น ความเชื่อในเรื่องพระภูมิเจ้าที่ เช่น พระภูมิบันได พระภูมิเสาห้อง พระภูมิผู้ทำหน้าที่รักษาประตูซึ่งชาวภาคใต้ออกเสียงเป็น “นนทรี” หมายถึงพระนนทิศวรผู้ทำหน้าที่เฝ้าประตู “ตามคติฮินดูเชื่อว่าเมื่อพระศิวะร้ายรำพระนนทิศวรก็จะทำหน้าที่นั่งตีตะโพน เมื่อพระอิศวรเสด็จไปในที่ต่างๆ พระนนทิศวรก็จะแปลงกายเป็นโคทรง ยามปกติพระนนทิศวรจะทำหน้าที่เฝ้าทวาร” เป็นต้น ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับความขลังของโนราโรงครุชาวบ้านและคณะโนราเชื่อว่าโนราโรงครุเป็นพิธีที่มีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ สามารถ

ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ได้ เช่น พิธีครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่ พิธีผูกผ้าปล่อย พิธีแก้บน พิธีเหยียบเสน พิธีตัดจุก พิธีตัดผมผีซ้อ เป็นต้น ส่วนความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับโนราในเรื่องอื่นๆ เช่น ความเชื่อในเรื่องอำนาจเร้นลับของโนรา เช่น โнораใหญ่หรือหัวหน้าคณะ ขณะทำพิธีในโรงครูเชื่อว่าจะมีอำนาจเร้นลับที่สามารถติดต่อและควบคุมวิญญาณต่างๆ และภูตผีได้ สามารถกำราบหรือทำลายสิ่งผิดปกติหรือความชั่วร้ายที่เกิดจากอำนาจของภูตผีได้ความเชื่อในเรื่องโรงพิธี ความเชื่อในเรื่องเครื่องดนตรีว่ามีความขลังศักดิ์สิทธิ์มีครูรักษาจะลบหลู่หรือข้ามกราบไม่ได้ เป็นต้น

๓.๓ ความเชื่อเรื่องการแก้บน การแก้บนคือ การทำอย่างหนึ่งอย่างใดให้ขาดจากพันธะสัญญาที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ให้ไว้กับเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ครูหมอโนรา เป็นต้น การแก้บนเกิดจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์สามารถติดต่อกับดวงวิญญาณได้โดยผ่านพิธีบวงสรวง เช่น ไหว้ และมีคนกลางในการติดต่อ เช่น คนทรง ศิลปิน หมอไสยศาสตร์ เป็นต้น “การติดต่อกับวิญญาณเหล่านี้ มักเนื่องมาจากการบนบานเพื่อประโยชน์บางอย่าง เรียกว่า “เหมรย” คือ การกล่าวอ้างวิญญาณเหล่านั้นให้ช่วยเหลือ หรือเลิกให้โทษต่างๆ” เหมรยจึงเป็นพันธะสัญญาที่มีผู้บนไว้กับสิ่งที่เคารพนับถือ ซึ่งเหมรยมีทั้ง “เหมรยปาก” คือการบนบานกับวิญญาณด้วยวาจา และ “เหมรยห่อ” เป็นการจัดห่อเหมรย มีข้าวสาร หมากพลู ดอกไม้ ฐูปเทียน เป็นต้น ถ้าคำบนบานนั้นสัมฤทธิ์ผล ต้องจัดการ “แก้เหมรย” ทำพิธีบวงสรวงตามที่ตกลงไว้ตอนบนบาน มีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ การบน และแก้บนจากการที่ชาวบ้านหรือลูกหลานตายายโนราขอความช่วยเหลือครูหมอโนราในเรื่องต่างๆ เช่น บนให้หายจากอาการป่วยไข้ บนให้พ้นจากการถูกเกณฑ์ทหาร บนให้ของหายได้คืน บนให้สอบเข้าเรียนต่อได้ บนให้สอบเข้าทำงานหรือหางานได้ บนเมื่อมีคดีความขึ้นโรงขึ้นศาลให้พ้นโทษหรือได้รับการลดหย่อน บนให้ครอบครัวมีความสุข บนให้คนในครอบครัวเลิกจากอบายมุข เป็นต้น แต่ครูหมอโนรา จะไม่รับความช่วยเหลือหรือรับบนในเรื่องที่ผิดศีลธรรม จารีต ประเพณี เช่น เรื่องขู่สาว การลักขโมย การมุ้งร้ายต่อผู้อื่น เป็นต้น อีกประการหนึ่งคือ การบนและแก้บนจากการที่ชาวบ้านหรือลูกหลานตายายโนราถูกครูหมอโนราลงโทษด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น ลูกหลานเพิกเฉยไม่เซ่นไหว้ตายายโนรา ไม่ตั้งหิ้งบูชาตายายโนรา ต้องการให้สืบทอดการรำโนราหรือเป็นร่างทรงครูหมอโนรา เป็นต้น ส่วนการบนและการแก้บนจะเป็นไปตามความเชื่อและพิธีกรรมของโนรา กรณีตัวอย่างการบนและการแก้บนของชาวบ้านท่ากระเซ ต่าบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ต่อเจ้าแม่อยู่หัววัดท่ากระเซที่ชาวบ้านขอความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ เช่นเดียวกับกรบนขอความช่วยเหลือครูหมอโนรา แต่การแก้บนอาจจะแก้ด้วยการปิดทองพระพุทธรูปเจ้าแม่อยู่หัว บวชพระ บวชชี บวชชีพราหมณ์ รำโนราถวาย รำออกพรานถวายในโอกาสที่มีพิธีโนราโรงครูวัดท่ากระเซหรืองานตายายย่านในแต่ละปี ความเชื่อเรื่องการบนและการแก้บนเป็นความเชื่อที่มีผลกระทบโดยตรงต่อชาวบ้านและลูกหลานตายายโนราทั้งทางร่างกายและจิตใจ ชาวบ้านและลูกหลานตายายโนราหลายคนต้องตั้งหิ้งบูชาครูหมอโนราต้องมีการบวงสรวงเช่นไหว้ต้องจัดให้มีการรำโนราโรงครู มีการสืบทอดการรำโนรา เป็นคนทรงครูหมอโนรา ในทางกลับกันชาวบ้านและลูกหลานตายายโนราเชื่อว่าตนเองก็ได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือจากครูหมอโนราในสิ่งที่บนบานขอความช่วยเหลือตลอดจนความสุขและความเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงาน จึงทำให้ความเชื่อในเรื่องครูหมอโนรา การรำโนราโรงครู และศิลปะการรำโนรายัง คงอยู่ในชุมชนบริเวณรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และพื้นที่อื่นๆ ในภาคใต้มาจนถึงปัจจุบัน

๓.๔ ความเชื่อเรื่องการเหยียบเสน เสนเป็นเนื้อที่อกนูนจากระดับผิวหนึ่งเป็นแผ่นถ้ามีสีแดงเรียก “เสนทอง” ถ้ามีสีดำเรียก “เสนดำ” ไม่ทำให้เจ็บปวดหรือมีอันตราย เช่น บนใบหน้าจะดูน่าเกลียด ถ้าเป็นกับเด็กๆ เสนจะโตขึ้นตามอายุ ชาวบ้านและคณะโนราเชื่อว่าเสนเกิดจากการกระทำของผีที่เรียกว่า “ผีโองกะแซง” ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่เฝ้าเสาโรงโนรา และส่วนหนึ่งเป็นเพราะการทำเครื่องหมายของครูหมอโนราเพื่อต้องการเอาเด็กคนนั้นเป็นโนราโดยผ่านทางผีโองกะแซง ไม่สามารถรักษาให้หายได้นอกจากให้โนราทำพิธีเหยียบเสนให้ในวันโนราเข้าโรงครูโดยผู้ที่เป็นเสน เตรียมเครื่องประกอบพิธีมาอบให้โนราใหญ่ ได้แก่ ชันน้ำหรือถาดใส่น้ำ หมาก พลู ฐูปเทียน ดอกไม้ มีดโกน หินลับมีด เงินเหรียญ เครื่องทอง เครื่องเงิน หล้าคา หล้าเข็ดมอน รวงข้าว และเงิน ๓๒ บาท (ในอดีตใช้ ๑๒ บาท) โнораใหญ่จะเอาขันหรือถาดพร้อมด้วยอุปกรณ์ที่ผู้เป็นเสนเตรียมมาใส่ลงในขัน หรือถาด ทำพิธีจุดฐูปเทียนชุมนุมเทวดา ชุมนุมครูหมอโนรา ลงอักขระขอมที่หัวแม่เท้าของโนราใหญ่ แล้วรำท่าแบบ

เขียนพราวน หรือ “ทำอย่างสามชুম” โดยถือกริชหรือพระขรรค์ โนราใหญ่เอาหัวแม่เท้าไปเหยียบเบาๆ ตรงที่เป็นเสน โดยหันหลังให้ผู้ที่เขียนเสน ว่าคาถากำกับ เอาพระขรรค์ไปแตะตรงที่เป็นเสนพร้อมกับบริกรรมคาถาทำเช่นนี้ ๓ ครั้ง เสร็จแล้วเอามีดโกน หินลับมีด และของอื่นๆ ในขันน้ำหรือถาดไปแตะที่ตัวผู้เขียนเสนจนครบทุกอย่าง เป็นเสร็จพิธี

๓.๕ ความเชื่อเรื่องการรักษาอาการป่วยไข้ เป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องครุหมอ โนรา ชาวบ้านและโนราเชื่อว่าครุหมอโนราและพิธีกรรมในโนราโรงครูสามารถรักษาอาการป่วยไข้บางอย่างได้ ซึ่งเชื่อว่ามีสาเหตุ ๒ ประการ คือ อาการป่วยไข้อันเกิดจากความผิดปกติของร่างกายและโรคภัยต่างๆ การรักษาเบื้องต้นก็คือ การบนบานขอความช่วยเหลือจากครุหมอโนราที่ตนเคารพนับถือให้หายป่วยจากโรคนั้นๆ แล้วจะแก้บนเมื่อหายเป็นปกติ อาการป่วยไข้บางอย่าง เช่น การเสียดสี ถูกคุณไสย ถูกวิญญูณผีร้ายเข้าสิงร่าง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ผีเข้า” ญาติพี่น้องต้องพาไปรักษากับครุหมอโนรา โดยผ่านศิลปินโนราหรือคนทรงครุหมอโนรา และการรักษาอาการผู้ป่วยจะใช้ทั้งการบน การรดน้ำมนต์ การต้มยา การปิดเป่าด้วยเวทมนตร์คาถา บางครั้งคนทรงครุหมอโนราอาจจะเดินทางไปช่วยเหลือรักษาถึงที่บ้านของผู้ป่วย การตั้งหิ้งบูชา หรือการรำโนราถวายหน้าหิ้งบูชาครุหมอโนราในบางครั้ง อาการป่วยไข้อันเกิดจากการกระทำของครุหมอโนราจะต้องให้โนรา คนทรงครุหมอโนราเท่านั้นเป็นผู้บนบาน หรือเซ่นไหว้ และต้องมีการรำโนราโรงครูถวายจึงจะได้รับการยินยอมจากครุหมอโนรา

๓.๖ ความเชื่อเรื่องการตัดผมผีขอ ผมผีขอคือผมที่จับตัวเป็นกระจุกโดยธรรมชาติ เหมือนผูกมัดเอาไว้ตั้งแต่แรกคลอด (ปัจจุบันพบน้อยมาก) ชาวบ้านและคณะโนราบางแห่งเชื่อว่าผมผีขอเกิดจากความต้องการของครุหมอโนราหรือตายายโนรา ที่จะให้บุคคลบางคนมาเป็นโนราหรือคนทรงครุหมอโนรา จึงผูกผมเป็นเครื่องหมายเอาไว้ โดยเฉพาะครุหมอโนราหรือตายายโนราฝ่ายอิสลาม ได้แก่ โต๊ะห้าด้า ยินมูหมี และลูกสาวของ โต๊ะห้าด้าคือ จันจุหรี ศรีจุหรี เชื่อว่าถ้าใครตัดผมนี้ออกด้วยตัวเองจะเกิดโทษภัย แต่แก้ได้โดยให้โนราใหญ่ตัดออกให้ในพิธีกรรมโนราโรงครู ผมที่ตัดออกแล้วให้เก็บไว้กับตัวผู้ที่เป็นเจ้าของ เชื่อว่าจะเป็นของขลังสามารถป้องกันอันตรายได้ แต่โนราใหญ่จะต้องทำพิธีขออนุญาตจากครุหมอโนราก่อน หากไม่ขอแม้จะตัดผมออกแล้วก็จะผูกผมใหม่อีก ผู้เข้าพิธีต้องเตรียมพานดอกไม้ธูปเทียน เงิน ๑๒ บาท มามอบให้โนราใหญ่ทางคณะโนราจะเตรียมกรรไกรมีดหมอหรือพระขรรค์เอาไว้ เริ่มพิธีโดยบริกรรมคาถา ผู้เข้าพิธีปูผ้าขาวรองรับผมของตนเอง โนราใหญ่ทำน้ำมนต์รดหัวผู้เข้าพิธี แล้วรำ “ทำสามย่าง” หรือ “ทำอย่างสามชุม” ตัดผมที่จับตัวกัน ๓ ครั้ง ด้วยกรรไกร พระขรรค์ หรือมีดหมอ เก็บผมที่ตัดออกแล้ว ๓ ครั้ง เรียกว่า “สามหยิบ” มอบให้ผู้เข้าพิธีหรือผู้ปกครองไปเก็บรักษาไว้ที่บ้าน เชื่อว่าหลังจากตัดผมผีขอออกแล้ว ผมที่งอกขึ้นใหม่จะไม่ผูกกันเป็นกระจุกอีกต่อไป

๔. ขั้นตอนการจัดพิธีกรรมโนราโรงครู

โนราโรงครูมี ๒ ชนิด คือ โนราโรงครูใหญ่และโนราโรงครูเล็ก แต่รายละเอียดของพิธีกรรมบางอย่าง เช่น รำคล้องหงส์ รำแหงเข้ (จระเข้) ครอบเทริด จะทำกันในโนราโรงครูใหญ่เท่านั้น นอกจากนี้โนราโรงครูในแต่ละพื้นที่อาจจะมีชื่อแตกต่างกันบ้าง พิธีกรรมต่างๆ เช่น การตัดจุก เหยียบเสน ตัดผมผีขอ การรำถึบหัวควาย จะมีหรือไม่มีก็ได้ขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าภาพและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ สำหรับโนราโรงครูใหญ่จะต้องกระทำกัน ๓ วัน ขั้นตอนการจัดพิธีกรรมมีดังนี้

พิธีกรรมในวันแรก ซึ่งเป็นวันพุทธตอนเย็น เริ่มตั้งแต่พิธีไหว้พระภูมิและตั้งศาลพระภูมิทั่วไป จากนั้นผู้เข้าร่วมจะประกอบพิธีทางศาสนา โดยนิมนต์พระสงฆ์ จำนวน ๕ รูป มาสวดชัยมงคลคาถา ครั้นเวลาเย็นหรือย่ำค่ำที่ชาวบ้านปักษ์ใต้เรียกว่า “เวลานกชุกรัง” คณะโนราจะเข้าโรงโดยเจ้าภาพต้องนำหมากพลูไปรอรับที่หน้าบ้าน คณะโนราจะขนอุปกรณ์ต่างๆ เช่น เครื่องแต่งตัวโนรา เทริด หน้าพราวน ฯลฯ เดินเข้าโรงพร้อมกับประโคมเครื่องดนตรี หัวหน้าคณะจะเป็นผู้นำเข้าโรงพร้อมกับบริกรรมคาถาว่า “ออนอ ออพ้อ ออแม่ อออา ออแอ เวียนแวงห้องโรง” นำเครื่องและอุปกรณ์ต่างๆ ไปวางที่กลางห้องโรงเรียกว่า “ตั้งเครื่อง” ได้เวลาจึงทำพิธี “เบิกโรง” เพื่อเชิญครุหมอโนราให้มาชุมนุมในโรงพิธี เริ่มจากเอาพานดอกไม้ธูปเทียน ๒ พาน พานแรกวางไว้เป็นพานครู พานที่ ๒ เอาเทียน ๓ เล่ม หมาก ๓ คำ ค่ำก้านล ๓ บาท หรือ ๑๒ บาท เล็บสวมมือ ๓ อัน กำไลมือ ๓ วง

จัดใส่พานจุดเทียน ๓ เล่มพร้อมกับเทียนใหญ่ที่เรียกว่า “เทียนครู” นำเทียน ๓ เล่มไปปักไว้ที่กลอง ๑ เล่ม พร้อมกับหมากพลู ๑ คำ อีก ๒ เล่มปักไว้ที่ทับโบละ ๑ เล่ม หมากพลูโบละ ๑ คำ จุดเทียนที่เครื่องสังเวชนหน้าพรานหน้าทาสีบนยอดเทริด โนราใหญ่ผู้ร่วมพิธียกพานหมากจุดเทียนอีก ๑ เล่ม จับสายสิญจน์ที่ต่อจากเพดานหิ้งบูชาครูหมอนโราบนบ้านเจ้าภาพมายังโรงโนราตั้งนะโม ๓ จบ กล่าวชุมนุมเทวดา กล่าวชุมนุมครู ทำพิธีชดหมากเอาหมากคำแรกที่วางไว้ที่กลอง ไปเหน็บหลังคาโรงเพื่อบูชาเทวดา หมากคำที่ ๒ ที่วางไว้ที่ทับโบละแรกไปสอดไว้ใต้เสื่อเพื่อบูชานางธรรณี หมากคำที่ ๓ ที่วางไว้ที่ทับโบละที่ ๒ พร้อมกับเทียน ๑ เล่ม นำมาสอดเข้าไปในกาโลม็อกก่อน ๓ รอบ แล้วจึงชดเข้าไปในทับ ตีทับรัว ลูกคู่จะตีดนตรีอื่นๆ ขึ้นพร้อมกันเป็นเสร็จพิธี

ต่อมาโนราจะ “ลงโรง” คือประโคมดนตรีล้วนๆ ประมาณ ๑๒ เพลง จบแล้วทำพิธีร้อง “กาศครู” โนราใหญ่จะแต่งตัวโนรากลางโรงพิธี (เดิมโนราทั่วไปจะแต่งตัวโนรากลางโรงพิธีเพื่อจับบทร้องและบทแสดงต่างๆ) กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ครูบาอาจารย์ เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เริ่มตั้งแต่บทร้องที่เรียกว่า “บทขานเอ “ “บทหน้าตะ” “บทเพลงโทน”

จากนั้นจึงกล่าวเชิญครูด้วยบทชุมนุมครูและบทเชิญครูแล้วโนราใหญ่และผู้เข้าร่วมพิธีจะพร้อมกันกราบครู โดยกราบพร้อมกันจำนวน ๙ ครั้ง เมื่อกราบครูแล้วโนราใหญ่จะรำ “ถวายเป็นครู” คือรำด้วยบทต่างๆ ของโนราเพื่อบูชาครู และ “จับบทตั้งเมือง” (โนราบางคณะจะจับบทตั้งเมืองในเช้าวันพฤหัสบดี อันเป็นวันที่สองของการรำโนราโรงครู) บทตั้งเมืองหมายถึงบทร้องเพื่อจับจองพื้นที่โรงโนรา เป็นกรรมสิทธิ์ของตนตามความเชื่อของโนราว่า เมื่อครั้งที่เจ้าชายน้อยหรือขุนศรีศรัทธาได้รำโนราถวายพระยาสาายฟ้าพาดแล้ว พระองค์ได้ประทานเครื่องต้นของพระองค์ให้เป็นเครื่องแต่งตัวโนรา และประทานแผ่นดินให้ตั้งโรงโนรา ซึ่งเปรียบเสมือนว่าเป็นเมืองๆ หนึ่งของโนราโดยเหตุดังกล่าว โนราไปตั้งโรงที่ไหน โดยเฉพาะการตั้งโรงครู จะต้องมีบทตั้งเมืองด้วย พิธีตั้งเมืองจะใช้ขันทองเหลืองหรือขันลงหินใบใหญ่ที่เรียกว่า “แม่ขัน” โดยคว่ำขันลงแล้วเอาผ้าขาวปูทับ ใต้ขันจะมีข้าว ๓ รวง ใบเฉียงพร้าว ใบหมากผู้ หญ้าคา หญ้าเข็ดหมอน มัดเข้าด้วยกันแล้วเอามัดโกนหินลับมีดเงินเหรียญ ๑ อัน และเทียนใส่รวมเอาไว้ โนราใหญ่จะใช้เท้าขวาเหยียบขันแล้วรำบทต่างๆ ตั้งแต่บทครูสอนบทสอนรำ และบทตั้งเมือง หลังจากรำบทตั้งเมืองแล้ว ก็ถือว่าเป็นเสร็จพิธีในวันแรก คณะโนราจะช่วยกันยกเครื่องสังเวชนเทริดหน้าพราน หน้าทาสี ฯลฯ ไปวางไว้บนศาลหรือพาล เพื่อทำพิธีเช่นไหว้ในวันรุ่งขึ้น จากนั้นจะเป็นการรำทั่วไปของคณะโนรา เพื่อให้ความบันเทิงแก่ผู้มาร่วมพิธีและชาวบ้านโดยทั่วไป

พิธีกรรมวันที่สอง คือ วันพฤหัสบดี ถือว่าเป็นวันครู เป็นวันประกอบพิธีใหญ่ทั้งเพื่อการเช่นไหว้ แก่บน และพิธีกรรมอื่นๆ เริ่มตั้งแต่ลงโรงกาศครู เช่นเดียวกับวันแรก เพียงแต่นั้นนอกจากจะเชิญครูให้มาชุมนุมแล้ว จะมีการเช่นไหว้และแก่บนด้วย ในขณะที่โนราร้องบทเชิญครู ครูหมอนโราหรือตายายโนราก็จะเข้าทรงในร่างทรง ซึ่งคนทรงจะเตรียมตัว เพื่อเข้าทรงอยู่บนบ้านเจ้าภาพหรือโรงโนราคนทรงจะต้องนุ่งผ้าโจงกระเบน ใส่เสื้อสีขาว หรือสีอื่นๆ มีผ้าสไบพาดเฉียง ซึ่งส่วนใหญ่นิยมผ้าขาว และเตรียมเครื่องบูชาครูคือดอกไม้ธูปเทียนไปด้วย การเข้าทรงเรียกว่า “จับลง” จะเห็นได้จากอาการผิดปกติของคนทรง เช่น มือ แขน ขาสั่น ลำตัวโอนเอนไปมา เมื่อเข้าทรงเต็มตัวแล้ว คนทรงจะจุดเทียนลูกขึ้นรำรำเช่นเดียวกับครูหมอนโราหรือตายายโนราบางองค์ก็จะขึ้นไปบนศาลหรือพาล เพื่อตรวจดูเครื่องสังเวชนว่ามีสิ่งใดขาดหรือจัดไม่ถูกต้องก็จะทักท้วง เจ้าภาพต้องจัดหาหรือแก้ไขจนเป็นที่พอใจ ครั้นครูหมอนโราหรือตายายโนรอลงมานั่งยังโรงพิธีแล้ว เจ้าภาพและลูกหลานก็จะเข้าไปกราบไหว้สอบถามเรื่องราวต่างๆ ขอลากขอพร แล้วนัดแนะกับครูหมอนโราในเรื่องวันเวลาที่รำโรงครูในโอกาสต่อไป สำหรับการรับเครื่องสังเวชน เมื่อทำพิธีเช่นไหว้นั้น ครูหมอนโราหรือตายายโนราในบางแห่งจะใช้เทียนที่จุดแล้วส่องวนไปตามเครื่องสังเวชน แล้วจะเอาเทียนนั้นจ่อเข้าปากหรืออมคว้นเทียน โดยทั่วไปเวลาครูหมอนโราหรือตายายโนราเข้าทรงในร่างทรงเต็มตัวก็มักจะใช้เทียนจุดไฟแล้วจ่อเข้าปากเช่นกัน เรียกว่า “การเสวยดอกไม้ไฟ” เมื่อถึงเวลาจะออกจากร่างทรงดนตรีจะทำเพลงเซ็ด คนทรงจะสะบัดตัวอย่างแรง แล้วทุกอย่างกลับสู่อาการปกติเรียกว่า “บัตทรง” สำหรับวันนี้หากมีผู้มาขอทำพิธีครอบเทริด โนราใหญ่และผู้ช่วยอีกสองคนจะแต่งตัวเป็นพิเศษเรียกว่า “แต่งพอก” เพื่อทำพิธีครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่ รวมทั้งผู้เข้ารับการครอบเทริดก็ต้องแต่งพอกด้วย

แต่ยังไม่ต้องสวมเทริด การแต่งพอกคือการนุ่งสนับเพลาแล้วนุ่งผ้าลายตามแบบโนรา เอาผ้าขาวมาผืนหนึ่งพับเข้าเป็นชั้น อย่างมีระเบียบตามจำนวนเทริดที่ตั้งบนพาดไลและต้องจัดพอง ลา ให้ครบตามจำนวนผ้าที่พับ เพื่อเช่นไหว้ครูด้วย ผ้าขาวแต่ละชั้นจะต้องใส่หมาก ๑ คำ เทียน ๑ เล่ม เงิน ๑ บาท เมื่อพับและบรรจุแล้วก็นำมาพันไว้รอบสะเอวข้างละอัน มีผ้าเช็ดหน้า ๑ ผืน ในผ้าเช็ดหน้าจะมีหมาก ๑ คำ เทียน ๑ เล่ม เงิน ๑ บาท ผูกเป็นข้อไว้ ๑ ครั้ง เอาปลายข้างหนึ่งมาแขวนไว้ข้างสะเอวต่อจากนั้นจึงนุ่งผ้าลายโดยปกติของโนราทับลงแล้วจึงใส่ผ้าห้อยหน้า ทางหงส์ เครื่องลูกปิด และสวมเทริด เพื่อทำพิธีในขั้นต่อไป

การเช่นไหว้ครูหมอนโนราหรือตายโนรา หลังจากร้องบทเชิญครูแล้ว เจ้าภาพ ชาวบ้านหรือลูกหลานตายโนราที่บนบานและสัญญาเอาไว้ว่าจะแก้บนด้วยสิ่งของ ไม่ว่าจะเป็ของคาวหวาน วัตถุเครื่องใช้หรือเครื่องแต่งตัวโนรา ก็จะนำมาส่งมอบให้กับโนราใหญ่พร้อมพานดอกไม้ รูปเทียน และเงินทำบุญที่เรียกว่า “เงินชตาตาย” ตามที่ได้บนเอาไว้ หรือตามกำลังศรัทธาของแต่ละคนจากนั้นจะจุดเทียนที่เครื่องสังเวท เทียนบนยอดเทริด เทียนบนศาลหรือพาดไล เทียนครูที่ห้องโรง รวมทั้งจุดเทียนเครื่องสังเวทหน้าหิ้งบูชาครูหมอนโนราบนบ้านเจ้าภาพด้วย โนราใหญ่ผู้เข้าร่วมพิธียกพานดอกไม้รูปเทียนขึ้นบูชา จับสายสิญจน์พร้อมกัน โนราใหญ่กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย กล่าวชุมนุมเทวดา กล่าวชุมนุมครูหมอน กล่าวคำแก้บน เช่นไหว้ และเชื้อเชิญครูหมอนโนราหรือตายโนรามารับเครื่องสังเวทและอวยพรแก่ลูกหลาน โนราใหญ่กล่าวคำอุทิศส่วนกุศลไปให้ครูหมอน โนราหรือตายโนรา แล้วนำเอาหมากพลูมาบริการกรมคาถามอบให้ผู้มาแก้บนทุกคน ๆ ละ ๑ คำ นำไปกิน เพื่อความเป็นสิริมงคล เรียกว่า “หมากจุกอก” เสร็จพิธีเช่นไหว้และแก้บนด้วยสิ่งของแล้วโนราทั่วไปจะรำถวายครู

การรำสวดเครื่องสวดกำไลและพิธีตัดจุก หลังจากโนราทั่วไปรำถวายครูแล้วก็จะมีการรำสวดเครื่องเพื่อให้ครูโนราได้ยอมรับการเป็นโนรา โดยเฉพาะโนราที่ผ่านการฝึกใหม่ๆ ส่วนการรำสวดกำไลหรือโหมลเป็นพิธีกรรมเพื่อรับศิษย์เข้าฝึกการรำโนรา ทั้งที่เคยหัดรำมาแล้วและยังไม่เคยหัดรำมาก่อน โดยผู้ปกครองจะนำบุตรหลานของตนพร้อมพานดอกไม้รูปเทียนและเงิน ๑๒ บาท ไปกราบครูโนรา โนราใหญ่รับมอบเครื่องบูชาแล้วก็จะสอบถามเพื่อยืนยันความสมัครใจและคำยินยอมจากผู้ปกครอง จากนั้นนำกำไลมาสวมมือให้ประมาณ ๓ วง แล้วจับมือทั้งสองของเด็กยกขึ้นตั้งวง เพื่อเอาเคล็ดในการรำโนรา ส่วนการรำสวดเครื่องหรือที่เรียกว่า “จำผ้า” ผู้เข้าพิธีต้องจัดพานดอกไม้รูปเทียนและเงิน ๑๒ บาท ไปกราบครูโนรา เมื่อได้รับการยืนยันถึงความสมัครใจแล้ว โนราใหญ่จะรดน้ำมนตร์ เสกเป่าด้วยคาถา แล้วมอบเครื่องแต่งตัวโนราที่เรียกว่า “เครื่องต้น” ให้ผู้เข้าทำพิธีไปแต่งตัวและออกมารำถวายครู โดยรำบทครูสอน บทสอนรำ ตามเวลาอันสมควร เป็นเสร็จพิธี จากนั้นจึงทำพิธีตัดจุก โดยผู้ปกครองนำพานดอกไม้รูปเทียน เงิน ๑๒ บาท มามอบให้โนราใหญ่พร้อมกับตัวเด็ก คณะโนราจะให้เด็กนั่งลงบนผ้าขาว โนราใหญ่และครูหมอนโนราองค์สำคัญๆ ในร่างทรงเช่น พระม่วงทอง ขุนศรีศรัทธา ทำพิธีรำรำ ถือไม้หวายเขียนพรายและกริช พร้อมกับน้ำมนตร์มาประพรมที่ศีรษะเด็ก แล้วเอามือจับที่จุกของเด็กบริการกรมคาถา ดนตรีเซ็ด จากนั้นจึงใช้กริชตัดจุกของเด็ก พอเป็นพิธีเสร็จแล้วประพรมน้ำมนตร์อีกครั้ง ส่งตัวเด็กให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองพาเด็กไปตัดจุกหรือโกนผมจริงต่อไป

พิธีครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่ พิธีครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่จะทำหลังจากพิธีตัดจุกแล้ว หากผู้เข้าพิธียังไม่เคยตัดจุก จะต้องทำพิธีตัดจุกก่อน เพื่อแสดงว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว และจะต้องมีอายุครบ ๒๒ ปี ยังไม่แต่งงาน หากแต่งงานแล้วก็ต้องทำบายหย่าร้าง โดยสมมติกับภรรยาเพื่อมิให้ปราชิกตามความเชื่อในอดีต เมื่อครอบเทริดแล้วจะต้องไปรำโนราให้ครบ ๓ ครั้ง เรียกว่า “รำ ๓ วัด” หรือ “๓ บ้าน” แล้วจึงมาเข้าพิธีอุปสมบท จึงจะถือว่าเป็นโนราโดยสมบูรณ์ แต่ในปัจจุบันสามารถอุปสมบทได้เลย พิธีครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่ เริ่มโดยผู้เข้าพิธีจัดพานดอกไม้รูปเทียนและเงิน ๑๒ บาท เข้าไปกราบครูโนรา โนราใหญ่จะจัดให้นั่งบนชั้นสิบสองนักษัตรที่วางคว่ำครอบชั้นอีกใบหนึ่งซึ่งใส่น้ำ มีดโกน หินลับมีด ใบเงิน ใบทอง ใบยอ แต่บางแห่งเอาใบยอกับใบทองหลางมาวางซ้อนกันบนเสื่อกลางโรงให้ผู้เข้าพิธีนั่งบน เหนือที่นั่งจะผูกเทริดห้อยไว้ โดยมีสายสิญจน์ผูกโยงไปให้โนราใหญ่ ซึ่งตอนนี้เรียกว่า “อุปัชฌาย์” โนราอีก ๒ คนเรียกว่า “คู่สวด” เส้นหนึ่ง หากผู้เข้าพิธีนิมนต์พระสงฆ์มาในพิธีด้วยก็จะผูกโยงสายสิญจน์ให้พระภิกษุถือไว้เส้นหนึ่งอีกเส้นหนึ่งโยงไปให้บิดามารดาและญาติพี่น้องของ

ผู้เข้าพิธีถือไว้ เมื่อจะครอบเทริด ผู้ถือสายสิญจน์ทั้ง ๓ เส้นจะค่อยๆ ผ่อนเชือกหย่อนเทริดลงมาโนราคนใดคนหนึ่ง จะจับเทริดให้ครอบลงศีรษะขณะหย่อนเทริด หากไม่มีพระภิกษุในพิธีโนราใหญ่และโนราผู้ช่วยจะสวดมนต์ เช่นเดียวกับพระให้ชยันโต เมื่อเสร็จแล้ว ด้ายที่ผูกเทริดจะพันเทริดเอาไว้ จากนั้นโนราใหญ่ก็ทำพิธีมอบ เครื่องหมายความเป็นโนราหรืออุปกรณ์ในการรำ มีพระขรรค์ หอกแทงเข้ (จระเข้) เป็นต้น เพื่อแสดงว่าได้ เป็นโนราใหญ่และสามารถประกอบพิธีโนราโรงครูได้ต่อไป หลังจากนั้นโนราที่ได้รับการครอบเทริดจะรำถวายครู โดยเริ่มรำที่นักร้องหรือพนักซึ่งจัดเตรียมไว้ตั้งแต่บทธรรเสริญครู บทครูสอน บทสอนรำ บทประณม และรำทำบท พอเป็นพิธี เป็นอันแล้วเสร็จ

พิธีแก้บน ด้วยการรำโนราถวายครู และการรำออกพรานหรือจับบทออกพราน หลังจากพิธี ครอบเทริดแล้ว โนราหรือชาวบ้านที่ได้บนบานเพื่อขอความช่วยเหลือครูหมอโนรา หรือบนบานเพราะถูกตายาย โนราลงโทษและได้สัญญาหรือทำทานบนไว้ว่าจะแก้บนด้วยการรำโนราหรือจับบทออกพราน จะมาแก้บนกัน ในตอนนี้ โดยช่วงเช้าจะแก้บนได้เฉพาะผู้ที่แก้บนด้วยการรำโนรา เริ่มตั้งแต่แต่งตัว แล้วนำพานดอกไม้ธูปเทียน เงิน ๑๒ บาท หรือตามที่ครูโนรากำหนด ไปมอบให้โนราใหญ่หรือครูหมอโนราในร่างทรงที่ตนได้บนเอาไว้ จากนั้น โนราใหญ่หรือผู้ช่วยจะเป็นผู้นำในการรำแล้วให้ผู้แก้บนรำตาม บทที่ใช้แก้บนมีบทธรรเสริญครู บทครูสอน บทสอนรำ ซึ่งจะรำบทต่างๆพอเป็นพิธี จบแล้วไปกราบครูโนราอีกครั้ง แล้วรับการประพรมน้ำมนต์ ส่วนการ แก้บนด้วยการออกรำพรานหรือจับบทออกพราน จะแก้บนได้ในเวลาที่เลยเที่ยงวันไปแล้ว ผู้แก้บนจะต้อง แต่งตัวพราน นำเครื่องบูชามอบให้โนราใหญ่เช่นเดียวกับการแก้บนด้วยการรำโนรา โนราใหญ่หรือผู้ช่วย จะเป็นผู้นำในการจับบทออกพรานแล้วให้ผู้แก้บนรำตาม บทที่ใช้ เช่น บทพระราม บทขุนช้างขุนแผน เป็นต้น

พิธีผูกผ้าปล่อย เป็นการประกอบพิธีเพื่อตัดขาดจากความเป็นโนราและไม่ถูกครูหมอโนราหรือ ตายายโนราลงโทษ การทำพิธีผูกผ้าปล่อยอาจทำในเวลากลางคืนของวันพฤหัสบดีก็ได้ ผู้เข้าพิธีเตรียมพานดอกไม้ ธูปเทียน เงิน ๑๒ บาท มามอบให้โนราใหญ่ กราบขอขมาครูโนราและบอกความจำเป็นที่ต้องเลิกรำโนรา จากนั้น โนราใหญ่จะมอบเครื่องแต่งตัวโนราให้ผู้เข้าพิธีนำไปแต่งตัวแล้วออกมารำโนราเป็นครั้งสุดท้ายอย่างเต็ม ความสามารถ จบแล้วโนราใหญ่จะเรียกไปถามคำยืนยันอีกครั้ง จากนั้นโนราใหญ่บริกรรมคาถาให้ตัดขาด จากความเป็นโนราแล้วให้ผู้เข้าพิธีออกไปนอกโรงโนราและถอดเครื่องแต่งตัวโนราออก แล้วนำเครื่องแต่งตัวโนรา ทั้งหมดส่งให้โนราใหญ่โดยต้องส่งมาทางข้างหลังตนเอง และไม่หันไปมองโรงโนราเป็นอันเสร็จพิธี ในวันที่สองเมื่อ เสร็จสิ้นพิธีกรรมต่างๆแล้วก็จะเป็นการรำทั่วไปเพื่อความบันเทิงแก่ผู้ชม และถือว่าเป็นการรำถวายครูด้วย

พิธีกรรมในวันที่สาม คือวันศุกร์อันเป็นวันสุดท้ายของพิธีกรรมโนราโรงครูใหญ่ โดยเริ่มตั้งแต่ ลงโรงกาศครู เชิญครู แล้วรำทั่วไปเพื่อถวายครูเช่นเดียวกับวันที่หนึ่งวันที่สองจากนั้นคณะโนราก็จะรำบทที่เรียกว่า “สืบสอบทสิ่งสองเพลง” เช่น บทสอนรำ บทประณม บทนางนงจอก บทนกเปิดกาน้ำ บทพระสุธน-นางมโนห์รา บทไกรทอง เป็นต้น

การรำคล้องหงส์ ใช้รำเฉพาะในพิธีครอบเทริดหรือผูกผ้าใหญ่และพิธีเข้าโรงครูเท่านั้น เพื่อให้ พิธีสมบูรณในการรำใช้ผู้รำ ๘ คน โดยโนราใหญ่เป็น “พญาหงส์” โนราอื่นๆอีก ๖ คน เป็นหงส์ และผู้รำเป็นพราน ๑ คน

การรำแทงเข้ (จระเข้) ใช้รำเฉพาะพิธีกรรมโนราโรงครูใหญ่เท่านั้น โดยรำหลังจากคล้องหงส์ แล้ว ผู้รำมี ๗ คน โนราใหญ่รำเป็น “นายไกร” ที่เหลืออีก ๖ คน เป็นสหายของนายไกร อุปกรณ์มีจระเข้ ๑ ตัว ทำ จาก ต้นกล้วยพังลา (กล้วยตานี) ต้นโตๆ ขุดให้ติดเหง้า นำมาแกะสลักส่วนเหง้าให้เป็นหัวเข้ ขาใช้หยวกกล้วย ตัดเป็น รูปขาแล้วใช้ไม้เสียบไว้ หางทำด้วยทางมะพร้าว เมื่อเสร็จแล้วใช้ไม้ขนาด ๒ คืบ ๔ อันเป็นขาหยั่ง เชื่อกัน ว่าคนที่จะทำตัวจระเข้นั้นจะต้องเป็นผู้มีความรู้ทางเวทย์มนตร์คาถา เพราะหลังจากทำตัวจระเข้เสร็จแล้วจะต้อง ทำพิธีบรรจุธาตุ เรียกวิญญาณไปใส่ เบิกหูเบิกตา เรียกเจตภูตไปใส่ หากทำไม่ถูกต้อง ก็อาจเป็นเสนียดจัญไรแก่ ตนเอง ก่อนนำพิธี คนทำจระเข้ต้องทำพิธีสังเวศครูด้วยหมากพลู ดอกไม้ธูปเทียน และเหล้าขาว แล้วนำไปวาง ข้างโรงโนราด้านตะวันตก ให้จระเข้หันหัวไปทางทิศเหนือ หากหันหัวไปทางอีสาน โนราจะไม่แทง บนตัว

หัว และหางจะเข้ติดเทียนไว้ตลอด ด้านหน้าที่จะไปแทงเข้ จะต้องเอาหยวกกล้วยพังลา (กล้วยตานี) ๓ ท่อนมาทำเป็นแพ เพื่อให้โนราเหยียบก่อนออกไปแทงเข้ นอกจากนี้มีหมอก ๗ เล่ม เรียกชื่อต่างกัน เช่น หมอกพิชัย คอกระบวย ใบตะกง ปานฉนะ เป็นต้น การรำแทงเข้จะเริ่มด้วยโนราใหญ่จุดเทียนตรงบายศรี และที่ครู แล้วขึ้นบทเพลงโทน (จับบทไกรทอง) เนื้อความเป็นการทำขวัญนายไกร และการละเล่นในพิธีทำขวัญ

หลังจากกรำบทแทงเข้แล้วคณะโนรากลับเข้าโรงโนรา จากนั้นโนราใหญ่จึงร้องบท “ชาครุหมอ” หรือ “ชาตายาย” เพื่อเป็นการบูชาครุหมอโนราหรือตายายโนรา โดยเจ้าภาพ ลูกหลานตายายโนราจะนำเงินมาบูชาครุตามกำลังศรัทธาเรียกว่า “เงินชาครุหมอตายาย” เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ครุหมอโนราหรือตายายโนราให้แก่เจ้าภาพและลูกหลานตายายโนรา ต่อจากบทชาครุหมอตายาย และลูกหลานได้อุทิศส่วนกุศลไปให้ครุหมอโนราหรือตายายโนราแล้ว โนราใหญ่จะร้องบท “ส่งครุ” เพื่อส่งครุหมอโนราหรือตายายโนรากลับ

เสร็จจากส่งครุหมอโนราหรือตายายโนราแล้วโนราใหญ่ก็จะทำพิธี “ตัดเหมรย” (ตัดทานบน) ซึ่งเป็นพิธีตัดเครื่องบูชาและเครื่องเช่นไหว้ตายายให้ขาดแยกจากกัน เป็นเคล็ดว่า “เหมรย” หรือพันธะสัญญาที่เคยให้ไว้แก่ครุหมอโนราหรือตายายโนราได้ขาดกันแล้ว สิ่งที่โนราใหญ่ตัดได้แก่ บายศรีห้องโรง เชื่อมัดข้อโรง จากบนศาลหรือพาไล ๓ ตับ เชือกผูกผ้าหรือเพดานศาลหรือพาไล ๑ มุม เชือกผูกผ้าคาดเพดานห้องโรง ๑ มุม และห่อเหมรย ซึ่งวางอยู่บนศาลหรือพาไล วิธีตัดเหมรย โนราใหญ่จะถือมีดหมอ ๑ เล่ม เทียน ๑ เล่ม หมากพลู ๑ คำ ไว้ในมือขวาแล้วรำทำตัดเหมรย โดยตัดแต่ละอย่างตามที่กล่าวมาแล้วไปตามลำดับขณะที่ตัดจะว่าคาถากำกับไปด้วย เสร็จแล้วเก็บเครื่องบนศาลหรือพาไลไปวางไว้นอกโรง ทำพิธีพลิกสาดพลิกหมอน รำบนสาดแล้วถอดเทริดออกเป็นอันเสร็จพิธีการรำโนราโรงครุ

ส่วนที่ ๒ คุณค่าและบทบาทของวิถีชุมชนที่มีต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๑. คุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

๑.๑ โนราโรงครุมีคุณค่าในด้านการให้ความบันเทิงและการประกอบพิธีกรรมแก่บุคคลในสังคม ทั้งในระดับชุมชน กลุ่มคน และปัจเจกชน

๑.๒ โนราโรงครุ เป็นผู้บำบัดทุกข์ ปลดปล่อยภาวะวิกฤต และความขัดแย้งทางจิตวิญญาณ เพราะโนราโรงครุที่เป็นระบบความเชื่อและพิธีกรรม คือความเชื่อทางพุทธศาสนาระดับชาวบ้าน อันหมายถึงความเชื่อในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์และความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์หรือผีสิงเทวดา อันรวมไปถึงการเช่นไหว้บรรพบุรุษ การเข้าทรง พิธีครอบเทริด หรือผูกผ้าใหญ่ การแก้บน พิธีรำสวดเครื่องหรือสวดกำไล เป็นต้น

๑.๓ พิธีกรรมโนราโรงครุมีผลในทางจิตวิทยา เพราะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าพบครุหมอโนราได้ระบายความทุกข์ ความขัดแย้งทางจิตใจ และได้ผ่อนคลายความตึงเครียด รวมทั้งการรักษาอาการป่วยไข้บางอย่างทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

๑.๔ โนราโรงครุมีกุศโลบาย เพื่อสร้างความกตัญญูต่เวทีต่อผู้มีพระคุณ ครูบาอาจารย์ และบรรพบุรุษโดยผ่านระบบความเชื่อเรื่องครุหมอโนรา และเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาทางสังคมให้แก่สมาชิกมีความเคารพผู้อาวุโส รู้จักการตอบแทนบุญคุณ ปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม ทั้งด้านกิริยามารยาท การครองตน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น

๑.๕ ระบบความเชื่อเรื่องครุหมอโนราเป็นระบบที่สร้างความผูกพันและความมั่นคงในระบบเครือญาติ ช่วยในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในหมู่เครือญาติ ผู้มีเชื้อสายโนรา และการสืบทอดสายตระกูล

๑.๖ โนราโรงครุเป็นสื่อประสานในการสร้างเครือข่ายชุมชนหรือระบบความสัมพันธ์ของชุมชน ทั้งระบบเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ ระบบผูกเกลอผูกตอง และระบบสหายานันโยค ที่นำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รวมทั้งความเอื้ออาทร และความเป็นหมู่พวกในชุมชน

๑.๗ โนราโรงครุ เป็นผู้สร้างเสริมและปฏิบัติให้ระบบคุณค่าของสังคมและชุมชนดำรงอยู่อย่างมั่นคง ระบบคุณค่าที่หมายถึงระบบความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม ขนบประเพณี และวิถีปฏิบัติอันเป็นส่วนสำคัญในการจัดระเบียบและการควบคุมทางสังคมรวมทั้งการให้ความสำคัญกับระบบคุณค่าอื่นๆ ทั้งทางคดีโลกและศีลธรรม

๑.๘ โนราโรงครุ มีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างอาชีพ และระบบเศรษฐกิจ ทั้งในระดับชุมชน กลุ่มคน และปัจเจกชน เพราะการเป็นโนรา หัวหน้าคณะโนรา (หรือโนราใหญ่ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมโนราโรงครุ) คือ อาชีพที่มีรายได้และส่งผลต่อฐานะทางเศรษฐกิจ ทั้งลูกคู่ นักดนตรี ผู้แสดง นักร้อง นักรำ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรำโนรา เช่น ช่างทำเครื่องดนตรี ช่างทำเครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับโนรา

๒. บทบาทของชุมชนที่มีต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๒.๑ ศิลปิน ที่หมายรวมถึง โนรา นักแสดง ลูกคู่ และนักร้อง บุคคลดังกล่าวเป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโนราโดยตรง จึงจำเป็นต้องทำหน้าที่ในการรักษาและสืบทอดความเป็นโนราสร้างค่านิยมและความเชื่อถือศรัทธาให้กับชุมชน “นิยามหนังตะลุงและโนรา” เพราะการรักษาสถานภาพและมีศักยภาพในการสืบทอดความเป็นโนรา และดำรงความเป็นโนราและคณะโนราเอาไว้ได้ ก็จะส่งผลถึงการมีอาชีพและรายได้ของนักรำ นักแสดง ลูกคู่ (มีหน้าที่บทบาทสำคัญมาก ปัญหาของโนราในปัจจุบันคือการขาดแคลนลูกคู่ โดยเฉพาะนายปี) และนักร้องประจำวง หัวหน้าคณะโนรานอกจากมีบทบาทหน้าที่ในฐานะศิลปินโนราแล้ว จะต้องทำหน้าที่ในการบริหารจัดการคณะรับผิดชอบลูกน้อง ประสานงานติดต่อกับเจ้าภาพผู้รับโนราและการสร้างเครือข่ายระหว่างศิลปินกับศิลปิน ศิลปินกับชาวบ้าน ศิลปินกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน กรณีตัวอย่างโนราเกรียงเดช นวลระหงส์ ในฐานะหัวหน้าคณะโนรา “เกรียงเดช นวลระหงส์” แห่งตำบลท่าแค อำเภอมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง โนราเกรียงเดช นวลระหงส์ คือหัวหน้าคณะ หรือโนราใหญ่ในการสืบทอดพิธีกรรมโนราโรงครุใหญ่วัดท่าแค ต่อจากโนราแปลก ชนะบาล(โนราแปลกดำ) และโนราสมพงษ์ ชนะบาล (สมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง) ซึ่งเสียชีวิตไปแล้วทั้ง ๒ คน นอกจากนี้จะเป็นโนราใหญ่ ในการเซ่นไหว้ครุหมอตายโนรา ทำพิธีแก้บน ครอบเทริด-รำสอดเครื่องสอดกำไลให้กับโนรารุ่นใหม่ (พิธีกรรมเพื่อสืบทอดความเป็นโนรา) เหยียบเสน รำบทต่างๆ ในการประกอบพิธีกรรมแล้ว ยังต้องดูแลควบคุมคนทรงครุหมอโนราซึ่งมาจากที่ต่างๆ ให้เกิดความเรียบร้อย การประสานงานกับโนราต่างๆ ที่มารำและประกอบพิธีกรรมร่วมกัน หน้าที่บทบาทสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ การสร้างความเชื่อถือศรัทธาให้กับชุมชนและชาวบ้านที่มาร่วมพิธีกรรมว่าเป็นผู้รอบรู้ในเรื่องไสยศาสตร์และเวทมนตร์คาถาที่จะตัดทานบน (ตัดเหมรยขาด) และประกอบพิธีกรรมต่างๆ ได้โนราเกรียงเดช นวลระหงส์ จึงมีหน้าที่สำคัญในการรักษาและสืบทอดโนราโรงครุใหญ่วัดท่าแคในปัจจุบัน

๒.๒ คนทรงครุหมอโนรา และหมอไสยศาสตร์ มีหน้าที่และบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีกรรมโนราโรงครุ คนทรงครุหมอโนรา คือ สื่อกลางหรือผู้ประสานเชื่อมโยงโนรา ผู้มีเชื้อสายโนรา ลูกหลานตายโนรา ชาวบ้าน กับครุหมอตายโนรา (ในโลกของวิญญาณที่เข้าทรง) ลูกหลานตายโนราที่ต้องการแก้บนรักษาอาการป่วยไข้บางอย่าง ปรีกษาหรือ เรื่องต่างๆ กับครุหมอตายโนรา ก็ต้องผ่านคนทรงหรือร่างทรงครุหมอโนราทั้งสิ้น คนทรงครุหมอโนราบางคนสามารถรักษาอาการป่วยไข้ให้กับชาวบ้าน “ตั้งหิ้งครุหมอโนรา” (การจัดที่พำนักของวิญญาณครุหมอโนราเพื่อการเซ่นไหว้) ส่วนหมอไสยศาสตร์มีหน้าที่และบทบาทของในการประกอบพิธีกรรมบางอย่างให้กับคณะโนราทั้งการแสดงเพื่อความบันเทิงและการประกอบพิธีกรรมเพื่อ สร้างขวัญและกำลังใจ (ในอดีตเมื่อมีการแข่งขันประชันโรงโนรา หมอไสยศาสตร์มีหน้าที่ทำคุณไสยหรือตัดไม้ข่มนามเพื่อเอาชนะฝ่ายตรงกันข้าม) เป็นต้น

๒.๓ ช่างทำเครื่องดนตรี ช่างวาดฉากและม่านมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมความเป็นโนรา ช่างทำเครื่องดนตรี และช่างวาดฉากโนรา ในปัจจุบันมีน้อยมาก และมักจะสืบทอดกันมาโดยสายตระกูลช่างสายโนราและการสืบทอดโดยวิธีมุขปาฐะ ระหว่างครูกับศิษย์ การจะส่งเสริมรักษาและสืบทอดความเป็นโนราจะต้องมีการรักษาและสืบทอดช่างทำเครื่องดนตรีและช่างวาดฉากและม่านโนราด้วย

๒.๔ ช่างทำเครื่องแต่งกายโนรา (ช่างร้อยลูกปัด ช่างทำเทริด หน้าพราน และอุปกรณ์เบ็ดเตล็ดต่าง ๆ) ช่างทำเครื่องแต่งกายโนราส่วนใหญ่จะเป็นโนราหรือผู้มีเชื้อสายโนรา โดยเฉพาะผู้เป็นโนราจะเป็นช่างฝีมือในการร้อยลูกปัด ทำเทริด หน้าพราน แต่ปัจจุบันได้เกิดกลุ่มร้อยลูกปัดในหมู่เยาวชน โดยครูโนราเป็นผู้ฝึกสอน นอกจากจะร้อยลูกปัดเพื่อเป็นเครื่องแต่งกายโนราแล้ว ยังทำเป็นของที่ระลึก เช่น พวงกุญแจ สร้อยลูกปัด หุ่นจำลองโนรา เทริดขนาดเล็ก ออกจำหน่ายได้ด้วย ตัวอย่างเช่น กลุ่มร้อยลูกปัดท่าแค บ้านลูกปัดมโนราห์ ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง เป็นผู้ผลิตเครื่องแต่งกายและร้อยลูกปัดโนรา

๒.๕ นักธุรกิจ (ผลิตซีดี วีซีดี ดีวีดี เจ้าของเครื่องเสียง อุปกรณ์ไฟฟ้า โรงสำเร็จรูป) นักธุรกิจได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยในการเผยแพร่ศิลปะการแสดงโนรา เช่น การผลิตวีซีดี ดีวีดี บทกลอน บทรำนโนราทำประมณ การประกอบพิธีกรรมโนราโรงครู เทปบันทึกภาพทำรำเบื้องต้นของโนรา เป็นส่วนหนึ่งของอุปกรณ์ที่ช่วยในการสอนและการรำโนราของเยาวชน และเป็นผู้มีส่วนส่งเสริมให้โนรารุ่นใหม่สามารถตั้งเป็นคณะโนราได้โดยไม่ต้องมีงบประมาณในการลงทุนสร้างเครื่องดนตรี โรงโนราสำเร็จรูป เครื่องเสียง อุปกรณ์ไฟฟ้า ซึ่งถ้าจัดหาด้วยทุนรอนของตัวเองจะมีค่าใช้จ่ายสูงมากในปัจจุบันจึงมีนักธุรกิจท้องถิ่นหรือเครือข่ายโนรากับกันมีอุปกรณ์ต่างๆ ให้เช่าเป็นครั้งคราว หรือตามโอกาสที่ไปแสดงหรือประกอบพิธีกรรมโนราโรงครู

๒.๖ ชมรมโนรา และกลุ่มเครือข่ายโนราในจังหวัดพัทลุง ชมรมและกลุ่มต่างๆ ที่เป็นเครือข่ายโนรามีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม รักษาและสืบทอดความเป็นโนรา และมีพลังในการผลักดันกิจกรรมการของงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น จังหวัด กรมส่งเสริมวัฒนธรรม มาจัดกิจกรรมเป็นต้น

๒.๗ ชาวบ้านในชุมชน (ผู้ชม ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ในท้องถิ่น) ชาวบ้านคือเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นผลผลิตของชุมชน มีส่วนในการส่งเสริม รักษา และสืบทอดความเป็นโนราโดยเฉพาะปราชญ์ชาวบ้าน และผู้รู้ในท้องถิ่นที่พึ่งแก่ศิลปินในการวิพากษ์วิจารณ์ ชี้แนะแนวทางในการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้แก่ศิลปินโนราและชุมชน

๒.๘ นักวิชาการ นักวิชาการเป็นผู้มีความรู้ มีแนวคิด ทฤษฎีตามหลักวิชาการจึงมีส่วนในการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ศิลปะการแสดงโนราและเป็นที่พึ่งพาของศิลปินในการรวมกลุ่ม การสร้างองค์ความรู้ การสร้างเครือข่าย การประชุมสัมมนา การสร้างอำนาจในการต่อรอง รักษาสิทธิอันพึงมีพึงได้ของเจ้าของวัฒนธรรม

๒.๙ วัด (สถาบันสงฆ์) ในอดีตวัดคือศูนย์รวมของศิลปิน เป็นช่องทางให้ศิลปินได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงาน เป็นพื้นที่ในการแข่งขันประชันโรง วัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสจะเป็นผู้อุปถัมภ์และให้ความอนุเคราะห์แก่ศิลปิน โดยเฉพาะในปัจจุบันวัดเป็นศูนย์รวมในการสืบทอดการแสดงและการฝึกโนราให้แก่เยาวชนในชุมชน

๒.๑๐ สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา คือหน่วยส่งเสริมและสืบทอดศิลปะพื้นบ้านโดยเฉพาะโนรา ทั้งในรูปของชมรม หลักสูตรท้องถิ่นหลักสูตรศิลปะการแสดงที่จะจัดการเรียนการสอน การรำโนรา การเล่นดนตรี การสร้างเครื่องแต่งกายโนรา เป็นต้น

๒.๑๑ หน่วยงานทางวัฒนธรรม ทั้งสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด อำเภอ และตำบลได้เข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมศิลปะการแสดงโนรา โดยเฉพาะการสนับสนุนงบประมาณการนำศิลปะการแสดงโนรา ทั้งโนราอาชีพ โนราเยาวชนออกไปเผยแพร่กิจกรรมการรำโนราในโอกาสต่างๆ การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมและอาชีพที่เกี่ยวข้องกับโนรา เช่น สำนักงานวัฒนธรรมและสภาวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง ได้เข้าไปร่วมกิจกรรมและสนับสนุนงบประมาณการประกอบพิธีกรรมโนราโรงครูใหญ่วัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง เป็นต้น

๒.๑๒ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อันได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด ตำบล เทศบาลนคร เมือง ตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารและการพัฒนาท้องถิ่นโดยตรงปัจจุบันพบว่า หน่วยงานเหล่านี้ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและสนับสนุนงบประมาณในการทำกิจกรรม เกี่ยวกับการสืบทอดการรำโนรา การจัดงานประเพณี และพิธีกรรมโนราโรงครู

ส่วนที่ ๓ มาตรฐานในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๑. โครงการ กิจกรรมที่มีการดำเนินงานของรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การศึกษา วิจัย (ระบุการดำเนินงาน พื้นที่ ชุมชน ระยะเวลา และงบประมาณ)

๑. การศึกษาเป็นวิทยานิพนธ์ เรื่อง”พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค จังหวัดพัทลุง” โดยนายศิริภัสร์ ศรีแก้ว ณ วัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘
๒. การศึกษารวบรวม และจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โนราโรงครู โดยนายพิทยา บุขรรัตน์ และคณะในจังหวัดพัทลุง และสงขลา ระยะเวลา ๑ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๘) งบประมาณ ๑๕๐,๐๐๐.- บาท (หนึ่งแสนห้าหมื่นบาทถ้วน) จากรมส่งเสริมวัฒนธรรม
๓. การศึกษาวิจัย โครงการ “โนราโรงครูท่าแคกับการสืบทอดและสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ในชุมชน” โดยนายสมบุรณ์ แสงสุบรรณ และคณะ ระยะเวลา ๑ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑) ในตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง งบประมาณ ๒๘๖,๔๖๐.- บาท (สองแสนแปดหมื่นหกพันสี่ร้อยหกสิบบาทถ้วน) สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

การอนุรักษ์ พื้นฟู (ระบุวิธีการดำเนินงาน พื้นที่ ชุมชน ระยะเวลา และงบประมาณ)

๑. การผลิตซ้ำเพื่อรื้อฟื้นและสืบทอดความเป็นโนราในชุมชนที่ต้องคำนึงถึงผู้ผลิตบริบทแวดล้อม ทรัพยากร (วัสดุ) เป้าหมายการผลิต กระบวนการผลิต ผู้บริโภค ช่วงเวลา สถานที่ องค์ความรู้ในการผลิต ความเชื่อ หน้าที่ กรณีโนราเกรียงเดช ขำณรงค์ ผู้อนุรักษ์ และฟื้นฟูโนราโรงครูใหญ่วัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง รวมทั้งการสอนและฝึกหัดโนราให้กับเยาวชนกล่าวว่า “ ต้องสอนให้ครบองค์ประกอบของความเป็นโนรา ตั้งแต่ประวัติความเป็นมา ทำรำ บทร้อง ดนตรีที่ผู้รำต้องฝึก เพื่อเป็นพื้นฐาน การแต่งกาย การร่ายลูกบิด รวมทั้งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับโนรา และโนราโรงครู” เป็นต้น
๒. การฟื้นฟูและส่งเสริมตามรูปแบบประเพณี โดยสายตระกูล โดยพ่อ แม่ ตา ยาย หรือครูโนราอาวุโส เป็นผู้สอนในชุมชน ที่ยังมีการปฏิบัติกันอย่างสืบเนื่องตลอดมา
๓. การใช้กระบวนการสื่อสารในการส่งเสริมรักษา โดยมีผู้ส่งสาร เนื้อหา ช่องทาง วาระและโอกาส พื้นที่อย่างครบองค์ประกอบ เช่น การสาธิต การแสดงในโอกาสงานต่างๆ ทั้งที่เป็นของชุมชน ส่วนราชการ และเอกชน
๔. การสร้างตลาดผู้ชม การอนุรักษ์ฟื้นฟูจำเป็นต้องสร้างผู้ชมรุ่นใหม่ให้เห็นความงามและคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพราะปัญหาสำคัญของศิลปินคือขาดผู้ชม (รุ่นใหม่) จึงจำเป็นต้องสร้างการเรียนรู้ในหมู่เยาวชนทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน
๕. การปรับประยุกต์กิจกรรมองค์ประกอบ ขั้นตอนของขนบธรรมเนียมบางอย่างให้เหมาะสมกับสมัย และผู้ชมที่เป็นคนรุ่นใหม่ จึงเป็นแนวทางส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์และฟื้นฟู
๖. การสร้างเครือข่าย เพื่อส่งเสริมรักษา และสืบสานความเป็นโนราทั้งที่เป็นเครือข่ายระหว่างศิลปินกับศิลปิน ศิลปินกับชุมชน ศิลปินกับเยาวชน สถาบันการศึกษา วัด องค์กรทางวัฒนธรรม และกลุ่มธุรกิจเอกชน ทั้งในระดับจังหวัด ภาค และประเทศ

การสืบสานและถ่ายทอด (ระบุวิธีดำเนินงาน พื้นที่ ชุมชน ระยะเวลา และงบประมาณ)

๑. การสืบสานและถ่ายทอดในแบบประเพณี ที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน คือการสืบทอดโดยสายเลือดหรือสายตระกูล โดยพ่อแม่ ปู่ย่าตายายที่เป็นโนรา เป็นผู้สอนอีกวิธีหนึ่งคือการทำพ่อแม่พาลูกหลานที่ต้องการฝึกรำโนราไปฝากตัวเป็นศิษย์กับโนราชื่อดัง หรือครูโนราที่ครอบครัวยกย่องนับถือ

๒. การสืบทอดโดยสถาบันในชุมชน การสืบทอดโดยสถาบันในชุมชนมี ๒ ลักษณะดังนี้

๒.๑ การสืบทอดโดยตัวชุมชน (โนรา) เกิดจากผู้นำ หรือชาวบ้าน เห็นชอบร่วมกันให้มีการฝึกรำโนราในชุมชนของตนเอง โดยจัดหาศิลปินโนรา มาเป็นผู้ฝึกหัด แล้วชุมชนสนับสนุนส่งบุตรหลานมาฝึกหัดโนรา จนสามารถรำได้และออกรำเผยแพร่ในโอกาสต่างๆ

๒.๒ การสืบทอดโดยสถาบันศาสนา (การสอนในวัด) การสืบทอดโนราในวัดมีลักษณะเช่นเดียวกับการสืบทอดในบ้าน เพียงใช้วัดเป็นพื้นที่ในการฝึกหัด ซึ่งมีความสะดวก เพราะมีพื้นที่ที่มีความกว้างขวาง มีความสะดวกในการเดินทาง และวัดเป็นพื้นที่สาธารณะอยู่แล้ว โดยมีพระหรือเจ้าอาวาสเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริม โดยทำหน้าที่อำนวยความสะดวก พระจะเป็นผู้ติดต่อศิลปินโนราให้มาฝึกหัด โดยผู้เรียนเป็นเยาวชนที่อยู่ใกล้วัด นอกจากนั้นทางวัดยังสนับสนุนการสร้างเครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย การแสวงหาโอกาสให้เยาวชนที่ฝึกหัดรำโนราได้แล้วได้ออกไปแสดงเผยแพร่ตามโอกาสและงานต่างๆ

๒.๓ การสืบทอดในสถาบันการศึกษา พบว่ามีทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา มีทั้งที่เป็นกิจกรรมในรูปของชมรม เป็นวิชาเลือก และเป็นหลักสูตรโดยตรง เช่น การสอนโนราแก่นักเรียนในโรงเรียนบ้านท่าแค (วันครู๒๕๐๐) โรงเรียนวัดอภัยาราม ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง และวิทยาลัยนาฏศิลป์จังหวัดพัทลุง เป็นต้น

การพัฒนาต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (ระบุวิธีดำเนินงาน พื้นที่ ชุมชน ระยะเวลา และงบประมาณ)

๑. การจัดโครงการสอนการรำโนราแก่เยาวชนในภาคใต้และจังหวัดพัทลุง ของคณะแพทยศาสตร์ โดยการนำของโนราเกรียงเดช นวลระหงส์

๒. การจัดกิจกรรมกลุ่มส่งเสริมการร้อยลูกปัด และเครื่องแต่งกายโนราของกลุ่มลูกปัดโนรา (บ้านโนรา) ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

๓. การสาธิต จำหน่าย ผลิตภัณฑ์ และของที่ระลึกเกี่ยวกับโนรา เช่น ต่างหู ทับทรวง พวงกุญแจ เข็มขัด สร้อยข้อมือ ฯลฯ โดยการสนับสนุนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เทศบาลตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ในงาน “สืบสานศิลป์ถิ่นโนรา” โนราโรงครูใหญ่วัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

การดำเนินงานด้านอื่น ๆ (ระบุวิธีการดำเนินงาน พื้นที่ ชุมชน ระยะเวลา งบประมาณ)

การจัดทำโครงการจัดสร้างศาลาและอนุสรณ์ขุนศรีศรัทธา เพื่อประดิษฐานรูปปั้นขุนศรีศรัทธาและพรานบุญ อาคารจัดกิจกรรมและพิพิธภัณฑ์โนรา ณ วัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

๒. มาตรการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอื่นๆ ที่คาดว่าจะดำเนินการในอนาคต)

๒.๑ มาตรการทางด้านวิชาการ สนับสนุนการจัดการความรู้และการศึกษาวิจัย เพื่อการอนุรักษ์ส่งเสริมและสืบทอดความเป็นโนราและโนราโรงครู ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ภาค และประเทศต่อไป

๒.๒ มาตรการด้านพัฒนาบุคลากรและกำลังคน เสริมศักยภาพบุคลากรและเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายที่ทำหน้าที่เฝ้าระวังการกระทำที่ไม่ให้ความเคารพต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโนราและโนราโรงครู

ส่งเสริมและรักษา การให้คุณค่าศิลปนิพนธ์ โครโนรา ผู้ประพาดิตนเป็นแบบอย่างที่ดีและสมควรได้รับการยกย่อง เชิดชูเกียรติ ในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับชาติ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ส่งเสริมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ เห็นคุณค่า ในการสร้างสรรค์และสืบสาน สืบทอดความเป็นโนราในท้องถิ่นของตนเอง

๒.๓ มาตรการสร้างผู้ชมรุ่นใหม่ หรือสร้างตลาดผู้ชมโดยให้มีการเผยแพร่ ฝึกอบรม เสริมหลักสูตร การเรียนการสอนให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ เห็นคุณค่า ความงามความสำคัญ ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และ ร่วมกันชื่นชมและนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไป

๒.๔ มาตรการด้านงบประมาณ แสวงหาแนวทางในการหางบประมาณ ในรูปแบบต่างๆ มาสนับสนุน กิจกรรม การอนุรักษ์ และสืบทอดการเป็นโนรา

๒.๕ มาตรการด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ดำเนินการผลิตสื่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โนราและโนราโรงครู ในรูปแบบต่างๆ เพื่อเผยแพร่ผ่านสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้ง สื่อสารมวลชน และสื่อสมัยใหม่ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและความภาคภูมิใจในอันที่จะร่วมกันรักษา ส่งเสริม และสืบทอดความเป็นโนราต่อไป

๓. การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม (ถ้ามี)

๓.๑ การสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง และจังหวัดพัทลุง

๓.๒ การสนับสนุนกิจกรรม กำลังคน และงบประมาณจากเทศบาลตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

๓.๓ การสนับสนุนกิจกรรมผลิตภัณฑ์และต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโนรา จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ส่วนที่ ๔ สถานภาพปัจจุบัน

๑. สถานะการคงอยู่ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การปฏิบัติอย่างแพร่หลาย

เสี่ยงต่อการสูญหายต้องได้รับการส่งเสริมและรักษาอย่างเร่งด่วน

ไม่มีการปฏิบัติอยู่แล้ว แต่มีความสำคัญต่อวิถีชุมชนที่ต้องได้รับการฟื้นฟู

๒. สถานภาพปัจจุบันของการถ่ายทอดความรู้และปัจจัยคุกคาม

๒.๑ สถานภาพปัจจุบัน

โนราโรงครูยังคงปฏิบัติกันอยู่อย่างแพร่หลาย และมีความต่อเนื่องในภาคใต้ มีความเข้มข้น ในพื้นที่บริเวณรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา อันเป็นพื้นที่ในจังหวัดพัทลุงทั้งหมด และพื้นที่บางส่วนของจังหวัด นครศรีธรรมราช และสงขลา โดยเฉพาะโนราโรงครูใหญ่วัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาจากศิลปนิพนธ์ โครโนรา เครือข่ายโนรา ชาวบ้านในชุมชน ตลอดจนหน่วยงานราชการ เช่น เทศบาลตำบลท่าแค สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง และจังหวัดพัทลุง รวมทั้งการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย จนกลายเป็นศูนย์รวมของประเพณีและพิธีกรรมโนราโรงครูในภาคใต้ มีศิลปนิพนธ์ ผู้มีเชื้อสายโนรา ลูกหลานทายายโนรา และชาวบ้าน ทั้งในจังหวัดพัทลุง ภาคใต้ และจังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย มาร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากและเพิ่มขึ้นทุกปี

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันประเพณีและพิธีกรรมโนราโรงครูได้ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย และความคลี่คลายของความเชื่อ และขนบธรรมเนียมในการปฏิบัติ รวมทั้งสภาพเศรษฐกิจที่บีบรัด ทำให้ผู้มีเชื้อสายโนราต้องปรับรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย เพราะการรำโนราโรงครูต้องใช้เงิน สูงมากจึงต้องอาศัยการรวมกลุ่ม หรือรวมญาติ และทุนรอนในการจัด ปรับเปลี่ยนหรือย่อหย่อนพิธีกรรม และวันเวลา ให้น้อยลง เพราะวิถีชีวิตการศึกษา การสื่อสาร และอาชีพหรือการทำมาหากินของชาวบ้านในปัจจุบันได้เปลี่ยนไป จากเดิมเป็นอย่างมาก วันเวลาได้พรากผู้คนออกจากชุมชน ความเป็นโนราโรงครูที่แท้จริงลดน้อยลงไปมาก

หรือเพียงการเข้าร่วมกิจกรรมในโรงครูท่าแค ทำพิธีแก้บน หรือร่วมกิจกรรมบางอย่าง เพื่อแสดงตัวตนว่ายังเคารพครูหมอตายายโนราก์อาจเพียงพอ ประหยัดค่าใช้จ่ายโดยไม่ต้องจัดโนราโรงครูที่บ้านตนเองเช่นในอดีตอีกต่อไป

๒.๒ ปัจจัยคุกคาม

๑) การส่งเสริมและการสนับสนุนจากภาครัฐ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีหน่วยงานทางการศึกษา หน่วยงานทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม รวมทั้งนักวิชาการและหน่วยงานราชการในท้องถิ่น จะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนาโนราและพิธีกรรมโนราโรงครูมากขึ้น แต่ก็กระทำได้ในขอบเขตอันจำกัดและส่วนหนึ่งก็เข้าไปมีบทบาทและสร้างเงื่อนไขให้ศิลปินต้องปรับรูปแบบและเนื้อหาหรือขั้นตอนของพิธีกรรม และการจัดการที่เป็นไปในทางธุรกิจมากขึ้น

๒) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมทำให้ระบบคุณค่าและความเชื่อแบบดั้งเดิมต้องคลี่คลายลงไป เช่น การประกอบพิธีกรรมโนราโรงครูในบางพื้นที่ จึงจัดทำพอเป็นพิธี ตัดรูปแบบ ขั้นตอน และองค์ประกอบบางอย่างออกไป ไม่เคร่งครัดในพิธีกรรม เช่น การแก้บนโดยการรำโนราถวายครูหมอตายาย การแก้บนด้วยการรำออกพราน การเหยียบเสน ก็อาจปรับเปลี่ยนเวลาคร่าวด เพื่อสนองตอบความต้องการของชาวบ้าน หรือมีข้อจำกัดของเวลา และจำนวนของผู้เข้าร่วมพิธี เป็นต้น

๓) ระบบการศึกษาที่เปลี่ยนไปทำให้เยาวชนห่างไกลจากคติความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชน รวมทั้งระบบคุณค่าและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชนไม่ได้อยู่ในระบบและกระบวนการจัดการศึกษาในปัจจุบัน คนรุ่นใหม่จึงห่างไกลจากวิถีชุมชนประเพณีและพิธีกรรมจึงคลายความเข้มข้นลงไป

๔) การเปลี่ยนแปลงอาชีพและเคลื่อนย้ายแรงงาน มีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้มีผู้สืบทอดการรำโนราลดน้อยลงไปในปัจจุบัน ชาวบ้านจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงอาชีพเพื่อความอยู่รอดไปขายแรงงานแล้วเข้าสู่สังคมบริการ จึงต้องอพยพเข้าเมือง ทำให้ห่างไกลจากชุมชน วิถีของชุมชนเช่นในอดีต

๕) ความเจริญทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ ทำให้โนราต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด และต้องมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น ทั้งเรื่องพาหนะในการเดินทาง เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ในการแสดงและการประกอบพิธีกรรม เช่น เครื่องขยายเสียง โรงโนราแบบสำเร็จรูป เครื่องเช่นโหว่ ทำให้คร่าวดโนราสูงขึ้น ส่งผลกระทบด้านค่าใช้จ่ายที่เจ้าภาพต้องรับผิดชอบ จึงรับโนราไปแสดงน้อยลง

๓. รายชื่อผู้สืบทอดหลัก (เช่นบุคคล กลุ่มคน..... เป็นต้น) รายชื่อบุคคล / หัวหน้าคณะ / กลุ่ม / สมาคม / ชุมชน / อายุ อาชีพ องค์กรความรู้ที่ได้รับสืบทอดปฏิบัติ สถานที่ติดต่อ / โทรศัพท์)

รายชื่อบุคคล/หัวหน้าคณะ/ กลุ่ม/สมาคม/ชุมชน	อายุ/อาชีพ	องค์ความรู้ด้านที่ได้รับ การสืบทอด/จำนวนปีที่ สืบทอดปฏิบัติ	สถานที่ติดต่อ/โทรศัพท์
๑. ชุมชนบ้านท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง		พิธีกรรมโนราโรงครูใหญ่ วัดท่าแค	วัดท่าแค ต.ท่าแค อ.เมือง จ. พัทลุง
๒. นายเกรียงเดช ขำฉัตรรงค์ (คณะเกรียงเดชน้อย นวลระหงส์)	หัวหน้าคณะโนรา เทพศรัทธา	ผู้นำในการประกอบ พิธีกรรม	๑๒๔/๑ หมู่ที่ ๓ ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง
๓. นายผิณ ขำฉัตรรงค์	โนรา	พิธีกรรมโนราโรงครู	๑๒๔/๑ หมู่ที่ ๓ ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง
๔. นายสมบุรณ์ แสงสุบรรณ	ข้าราชการบ้านาญ	ผู้นำชุมชน	๒ หมู่ที่ ๗ ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

ส่วนที่ ๕ การยินยอมของชุมชนในการจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (ไม่จำกัดจำนวน)

ชื่อ สกุล นายเกรียงเดช ขำณรงค์ โнораใหญ่ หัวหน้าคณะผู้นำในการประกอบพิธีกรรมโนราโรงครูใหญ่วัดท่าแค เป็นครูผู้สืบทอด และผู้สนับสนุนด้านการรำโนราโรงครู

ขอรับรองข้อมูลตามเอกสารคำแนะนำ และยินยอมให้เปิดเผยข้อมูลและนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ลงชื่อ

เกรียงเดช ขำณรงค์

(นายเกรียงเดช ขำณรงค์)

วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๒

ส่วนที่ ๖ ภาคผนวก

๑. เอกสารอ้างอิง

พิทยา บุชรรัตน์. การแสดงพื้นบ้าน : การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา กรณีศึกษาหนังตะลุงและโนราช่วงการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงปัจจุบัน.

กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ๒๕๔๔.

_____. โнораโรงครูตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง. ปริญญาโท ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๕. ถ่ายเอกสาร.

_____. รายงานการวิจัยโนราโรงครูวัดท่าแค ตำบลคลองรี อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๗. ถ่ายเอกสาร.

_____. รายงานการวิจัยตำนานโนรา : ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐.

ภิญโญ วิฑิตธรรม. โнора. สงขลา : โรงเรียนฝึกหัดครูสงขลา, ๒๕๐๘.

วิเชียร ณ นคร. “ตำนานและความเป็นมาของโนราห์หรือโนรา” , ใน พุ่มทewa – ที่ระลึกงานเชิดชูเกียรติศิลปินภาคใต้ : ชุนอุปถัมภ์นรากร. หน้า ๗๓ – ๙๙. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๓.

สาโรช นาคะวิโรจน์. โнора. สงขลา : ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูสงขลา, ม.ป.ป.

สุวิงค์ พงศ์ไพบุลย์. “โนรา”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม ๘. หน้า ๓๘๗๑ – ๓๘๗๖. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒.

อุดม หนูทอง. ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้. สงขลา : คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๑. ถ่ายเอกสาร

_____. โнора. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, ๒๕๓๖. ถ่ายเอกสาร

๒. บุคคลอ้างอิง

๑. นายเกรียงเดช ขำณรงค์ (คณะโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงส์)

๒. นายสมบูรณ์ แสงสุบรรณ

๓. นายผล ขำณรงค์

๓. รูปภาพพร้อมคำอธิบาย จำนวน ๑๐ รูป

รหัสภาพ	ภาพ	คำอธิบาย	วัน เดือน ปี ที่ถ่ายภาพ	ผู้ถ่ายภาพ
โนราโรงครู ๐๑		โรงโนรา	๒๕ เม.ย. ๒๕๖๑	นายพิพัฒน์ น้อยปาน
โนราโรงครู ๐๒		ไหว้พระภูมิ เจ้าที่	๒๕ เม.ย. ๒๕๖๑	นายพิพัฒน์ น้อยปาน
โนราโรงครู ๐๓		เข้าโรง	๒๕ เม.ย. ๒๕๖๑	นายพิพัฒน์ น้อยปาน
โนราโรงครู ๐๔		ตั้งเมือง	๒๕ เม.ย. ๒๕๖๑	นายพิพัฒน์ น้อยปาน

รหัสภาพ	ภาพ	คำอธิบาย	วัน เดือน ปี ที่ถ่ายภาพ	ผู้ถ่ายภาพ
โนราโรงครู ๐๕		เครื่องเซ่นไหว้ครู ในการประกอบ พิธีกรรมโนราโรง ครู	๒๕ เม.ย. ๒๕๖๑	นายพิพัฒน์ น้อยปาน
โนราโรงครู ๐๖		แก้บนรำโนรา ถวาย	๒๖ เม.ย. ๒๕๖๑	นายพิพัฒน์ น้อยปาน
		แก้บน (ออก พราน, รำถวาย)	๒๖ เม.ย. ๒๕๖๑	นายพิพัฒน์ น้อยปาน
โนราโรงครู ๐๗		รำสอดเครื่อง (รับศิษย์โนรา)	๒๖ เม.ย. ๒๕๖๑	นายพิพัฒน์ น้อยปาน
โนราโรงครู ๐๘		โนราเหยียบเสนา	๒๖-๒๗ เม.ย.๒๕๖๑	นายพิพัฒน์ น้อยปาน

รหัสภาพ	ภาพ	คำอธิบาย	วัน เดือน ปี ที่ถ่ายภาพ	ผู้ถ่ายภาพ
โนราโรงครุ ๐๙		รำคล้องหงส์	๒๘ เม.ย. ๒๕๖๑	นายพิพัฒน์ น้อยปาน
โนราโรงครุ ๑๐		รำแทงเข้	๒๘ เม.ย. ๒๕๖๑	นายพิพัฒน์ น้อยปาน

๔. ข้อมูลภาพถ่าย ข้อมูลเคลื่อนไหว หรือข้อมูลเสียง (ระบุประเภทของสื่อที่แนบมาพร้อมคำอธิบาย)

- ข้อมูลภาพถ่าย ได้แก่ ขนาด...๔.x.๖ นิ้ว...จำนวน...๑๐...รูป
- ข้อมูลภาพเคลื่อนไหว วิดีทัศน์ “โนราโรงครุ” ความยาว ๑๐ นาที
- ข้อมูลเสียงได้แก่

๕. ผู้เสนอข้อมูล

ชื่อ สกุล นายเกรียงเดช ขำณรงค์

หน่วยงาน -

เลขที่ ๑๒๔/๑ หมู่ที่ ๓ ตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

รหัสไปรษณีย์ ๙๓๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๘๙๓๘๑๕๙๗๕ โทรสาร -

มือถือ ๐๘ ๙๓๘๑ ๕๙๗๕

๖. ข้อมูลผู้ประสาน

ชื่อ สกุล นางสาวอารี ดั่งสุวรรณ

โทรศัพท์ ๐ ๗๔๖๑ ๗๙๕๘ โทรสาร ๐ ๗๔๖๑ ๗๙๕๙ มือถือ ๐ ๘๖๒๘ ๗๘๔๐ ๒

อีเมล : aree.8402@gmail.com